

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

Katedra české literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Postava Dannyho Smiřického ve Škvoreckého románech
The character of Danny Smiřický in selected Škvorecký's novels

Štěpánka Hosnedlová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.

Studijní program: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Studijní obor: B ČJ-D 20

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Postava Dannyho Smiřického ve Škvoreckého románech potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. dubna 2024

Děkuji prof. PhDr. Tomáši Kubíčkovi, Ph.D., za obětavé vedení bakalářské práce a inspirativní podněty. Děkuji své rodině za podporu při vzniku práce.

ABSTRAKT

Cílem této bakalářské práce je prozkoumat vývoj literární postavy Dannyho Smiřického, který se často objevuje v mnoha prozaických dílech Josefa Škvoreckého, kde obvykle zastává roli vypravěče a zároveň hlavního hrdiny. Práce se zaměřuje především na způsob výstavby postavy Dannyho Smiřického, popisuje jeho osobnost, životní osudy, vztahy k ostatním postavám a v souvislosti s tím také sleduje proměny české společnosti ve dvacátém století. Zajímavým aspektem popisovaným v práci je také živý jazyk Dannyho a jeho vrstevníků, který notně přispívá k autentickému vyznění a dokresluje generační výpověď. V řešení bylo použito analýzy vybraných literárních textů Josefa Škvoreckého, v nichž Danny vystupuje, a které na sebe chronologicky navazují. V práci jsou konkrétně rozebírány romány Zbabělci, Prima sezóna a Tankový prapor. Důležitost Dannyho Smiřického jakožto literárního hrdiny spočívá zejména v tom, že bývá považován za autobiografickou postavu (autorovo alter ego).

KLÍČOVÁ SLOVA

Danny Smiřický, Josef Škvorecký, literární postava, charakteristika, autobiografické prvky

ABSTRACT

The aim of this thesis is to examine the development of a literary character, Danny Smiřický, reoccurring in many of Josef Škvorecký's novels and representing both the role of a storyteller and a protagonist. The work mainly focuses on the way Danny Smiřický's character was constructed, describes his personality, life fates, relations to other characters and in this light, also, to observe changes the Czech society was undergoing throughout the twentieth century. Attention is drawn to the specific language used by Danny and his peers which acts, in a remarkable way, as a means of authenticity. It also largely helps to convey the generational testimony. For the analysis, selected literary texts written by Škvorecký are used, in which Danny appears and which follow in a chronological order. The work specifically analyzes the novel's *Cowards*, *Swell season*, and *Tank battalion*. Danny Smiřický is often considered an autobiographical character, in other words, the alter ego of the author. This is where the importance of the character comes from.

KEYWORDS

Danny Smiřický, Josef Škvorecký, literary character, characteristic, autobiographical elements

Obsah

Úvod.....	6
1 Zbabělci.....	7
1.1 Výstavba postavy.....	8
1.1.1 Jednání	8
1.1.2 Promluvy	11
1.1.3 Vztahy k ostatním postavám	17
1.2 Předběžný závěr.....	19
2 Prima sezóna	21
2.1 Výstavba postavy.....	21
2.1.1 Jednání	22
2.1.2 Promluvy	24
2.1.3 Vztahy k ostatním postavám	28
2.2 Předběžný závěr.....	30
3 Tankový prapor	32
3.1 Výstavba postavy.....	33
3.1.1 Jednání	33
3.1.2 Promluvy	36
3.1.3 Vztahy k ostatním postavám	37
3.2 Předběžný závěr.....	39
Závěr.....	41
Seznam použité literatury	44

Úvod

Práce si klade za cíl prozkoumat vývoj literární postavy Dannyho Smiřického, který se často objevuje v mnoha prozaických dílech Josefa Škvoreckého. Konkrétně se budeme zabývat třemi vybranými romány (Zbabělci, Prima sezóna, Tankový prapor). Zvolili jsme právě tyto díla, neboť se domníváme, že v každém z nich má postava Dannyho jinou funkci. Tyto literární texty podrobujeme analýze a interpretaci. Při analýze pracujeme s konkrétními citacemi vybraných textových pasáží, které považujeme za podstatné při našem bádání. V práci se zaměřujeme na způsob výstavby Dannyho postavy a pokoušíme se o její charakterizaci. Práce je složena ze tří stěžejních částí, z nichž každá se věnuje jednomu analyzovanému románu. Na začátku každé kapitoly jsou obecné informace o díle a jeho vzniku, a poté následuje samotný rozbor postavy Dannyho, při němž se zabýváme způsoby nepřímé charakterizace. Tomáš Kubíček v knize *Naratologie: Strukturální analýza vyprávění* zařazuje mezi způsoby nepřímé charakterizace: jednání, promluvu, vnější zjev, sociální zařazení, prostředí a vztah postavy k ostatním postavám fikčního světa. Práce se zaměřuje na tři ze zmíněných aspektů, a to na jednání, promluvy a vztahy k ostatním postavám. Co se týče jednání postavy, pokládáme si následující otázky: „*Jedná postava racionálně, nebo iracionálně? Jedná ve svůj prospěch, nebo v prospěch někoho jiného? Je v jednání aktivní, nebo pasivní? Je zdrojem jednání, nebo je jeho objektem? Ovládá postava své chování/jednání? Odehrává se jednání jen v mysli postavy, nebo způsobuje proměnu ve fikčním světě – a je tedy skutečnou událostí fikčního světa? Je jednání postavy shodné s tím, co si postava myslí?*“¹ Tomáš Kubíček se také zmiňuje o Phelanovu návrhu na komplexní pojetí literární postavy, která je údajně složena ze tří dimenzí: mimetické, syntetické a tematické.² V práci se tedy zaobíráme otázkou, jakou dimenzi Škvorecký u Dannyho postavy zvýrazňuje a za jakým účelem. V závěru rozebíráme podobnosti a odlišnosti postavy Dannyho Smiřického v analyzovaných dílech a v souvislosti s tím si pokládáme následující otázky: Jak se vyvíjí postava Dannyho Smiřického? Je každý Danny specifickou jednotlivinou, nebo má některé společné rysy? Liší se nějakým způsobem jeho perspektiva, hodnocení, postoje? Variuje Škvorecký podobné tematické posloupnosti? Jaký je význam Dannyho postavy jako autorova alter ega? Za jakým účelem autor vytvořil postavu Dannyho a proč jej konstruoval právě takto?

¹ KUBÍČEK, Tomáš; HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013, str. 68.

² KUBÍČEK; HRABAL a BÍLEK. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. 2013, str. 62.

1. Zbabělci

Poprvé se postava Dannyho Smiřického objevila ve Škvoreckého knižním debutu *Zbabělci*. V této knize dopsané již v roce 1949 Škvorecký reagoval na události konce druhé světové války. Konkrétně se příběh odehrává ve městě Kostelec (inspirovaném autorovým rodným Náchodem) v průběhu osmi květnových dní roku 1945. Škvorecký vytvořil postavu studenta gymnázia Dannyho Smiřického a přiřkl mu v příběhu úlohy nejvýznamnější, tedy role hlavního hrdiny a zároveň vypravěče. Proč právě takovou postavu? Pravděpodobně mu šlo i o to, aby jeho hrdina dokázal věrohodně nést či reprezentovat pocity mladé generace a nastínit jejich vnímání období konce války, které bylo v českých zemích spojeno s květnovou revolucí, tedy povstáním proti německým okupantům. Toto vnímání a hodnocení stěžejních českých dějin se přitom (alespoň v románě) v mnohém odlišuje od postojů, které zaujímal starší románová generace, a také se vůči nim vymezovalo. Už tato konfliktní situace, která souvisí s odlišným generačním postojem k dobovému mýtu zapojení českých občanů do válečného konfliktu, vytvořila kontroverzního hrdinu, jenž přitom, jak ostatně Škvorecký sám později doznával, nesl výrazné autobiografické rysy. Účel postavy Dannyho byl tedy především demytizační, což ale nebránilo tomu, aby se Danny stal jednou z nejpoblárnějších figur české poválečné literatury.

Podvratné zobrazení květnového povstání roku 1945, které se stalo jedním z emblémů nového mýtu české společnosti, se přirozeně dostalo do centra pozornosti marxistické kritiky i politické reprezentace poté, co byl román v roce 1958 publikován. Nad textem se strhla ostrá a odsuzující polemika, která účtovala nejenom s dílem, ale především s jeho autorem.³ Čím se tento text prohřešil proti tehdejší konvencím a normám? Netradičně a provokativně zapůsobila už skutečnost, že vyprávění probíhalo v *ich*-formě přinášející subjektivní pohled. V té době dávali autoři přednost spíše vyprávění v *er*-formě, tedy objektivizační technice zpřítomňování příběhu. Škvoreckému však zřetelně šlo o vytvoření představy autentické skutečnosti, a proto se rozhodl k její subjektivizaci. Svého hrdinu si pak vybral nikoliv z dobově preferovaných oblastí skládajících se z dělníků či zasloužilých občanů, ale inspirovala jej tehdejší specifická společenská periferie či subkultura tzv. *potápek*, tj. mladých lidí, kteří v době II. světové války adorovali americkou kulturu, *swing* a *jazz*.

Škvorecký chtěl dosáhnout větší míry autentičnosti nejen vyprávěním v *ich*-formě, ale také zcivilňujícím využitím hovorového jazyka obsahujícího prvky studentského slangu. Toto osobité vyjadřování Dannyho Smiřického a jeho přátel nejenže oživilo jejich dialogy, přidalo

³ JANOUŠEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012. Literární řada, str. 236.

jím na důvěryhodnosti („realističnosti“) a umožnilo čtenářům (tj. především mladým čtenářům) lépe se identifikovat s postavami, ale zároveň znovu zdůraznilo jejich odlišnost s otcovskou generací. Jak uvádí Květoslav Chvatík, Škvorecký usiloval o to, aby čtenář jeho postavám a ději „uvěřil“, aby v okamžiku četby byl zaujat jejich charakterem, jejich životním pocitem, jejich způsobem jednání a myšlení.⁴ Nutno podotknout, že to se mu s pomocí Dannyho Smiřického podařilo opravdu dokonale. Co však bylo shledáno ještě zásadnější a závadnější než vnější forma textu, byl obsah díla. Tyto rozhodující dny květnového povstání jsou líčeny realisticky, tzn. bez idealizace a patosu.⁵ „*Dobové čtenáře a recenzenty překvapil také ironicky demaskující pohled, s nímž autor zaútočil na patetické a na odiv stavěné vlastenectví a konfrontoval je s reálnou zbabělostí a prospěchářstvím měšťáků. Proti diktátu ideologických modelů, společenských rituálů a kultů Škvorecký postavil spontánní vitalitu prožitku (hudby, erotiky), proti patosu nadosobních dějinných procesů každodenní reality, subjektivní prožitek a intenzitu přítomné chvíle, proti společenským mýtům záznam vnější skutečnosti, lidské řeči a myšlení. Jeho strážlivá věcnost se tu doplňovala se smyslem pro groteskní a humorné stránky prožívané historie a se schopností za iluzemi a frázemi vnímat skutečné pohnutky lidského jednání.*“⁶

1.1 Výstavba postavy

Údaje o hlavním hrdinovi románu, které čtenář z textu získává a s jejichž pomocí si postupně vytváří jeho osobní profil, pochází právě od této hlavní postavy, která je současně vypravěčem příběhu. Z toho vyplývá, že se jedná o homodiegetického vypravěče. Škvorecký záměrně zvolil subjektivizační techniku zpřítomňování, která podněcuje čtenáře k tomu, aby s hlavním hrdinou sympatizovali a přijali jeho způsob hodnocení událostí i ostatních postav. Škvorecký vytvořil Dannyho jako postavu plastickou. Prostřednictvím vnitřních monologů je čtenářům umožněno sledovat Dannyho myšlenkové pochody, nahlédnout do jeho nitra a odhalit vnitřní motivace jeho činů. Danny je nositelem několika témat, jedná se o psychologicky zpracovanou postavu.

1.1.1 Jednání

Danny se aktivně zapojuje do přípravy povstání a později i do revolučních bojů společně se svými vrstevníky. Nicméně jeho motivace stát se hrdinou je značně povrchní. Danny sice sní o tom, že vykoná nějaký velký hrdinský čin pro město nebo pro vlast, ne však nezištně. Jeho

⁴ CHVATÍK, Květoslav. Velký vypravěč Josef Škvorecký. *Česká literatura* [online]. Československá Akademie Věd, 1991, 39(1), 41-54 [cit. 2023-06-23], str. 43.

⁵ SUCHOMEL, Milan. *Literatura z času krize: šest pohledů na českou prózu 1957-1967*. Brno: Atlantis, 1992, str. 13.

⁶ JANOUŠEK. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. 2012, str. 236.

vysněnou odměnou je Irenin obdiv, který by v konečném důsledku zapříčinil jejich tělesné splynutí, po němž Danny již tak dlouhou dobu touží. Snaha zapůsobit na Irenu se výrazně projeví v situaci, kdy se Danny odváží odporovat německému důstojníkovi a neuváženě tak riskuje svůj život. Při cestě na očekávanou popravu se Danny snaží nedat najevo své obavy a do poslední chvíle usiluje o to, aby před ostatními lidmi vypadal jako hrdina. Z toho vyplývá, že mu hodně záleží na tom, jaký dělá dojem a co si o něm lidé myslí. To souvisí i s jeho péčí o vzhled, častým pozorováním se v zrcadle a pozitivním sebehodnocením. *Vytáhl jsem ze skříně tmavohnědé sako, vzal jsem si bílou košili a oblékl jsem si světlé kalhoty. Pak jsem si uvázal modro-žlutou hedvábnou kravatu s velikým vzorem na malý uzílek a natáhl jsem si tmavohnědé sako. Vzal jsem si hnědé boty s perforováním, okartáčoval jsem se a šel jsem se podívat do zrcadla. Vypadal jsem elegantně. To mě blažilo. Posadil jsem si na hlavu světlý klobouk, ještě jednou jsem se podíval do zrcadla a vypadl jsem z bytu.*⁷ Danny záměrně stylizuje své jednání tak, aby působil zajímavě. To, že se jedná o pouhé předstírání, se dozvídáme prostřednictvím vnitřního monologu nejčastěji na základě použití slovesa „udělal jsem“. *Podíval jsem se na Benna a udělal jsem zamýšleného. Doufal jsem, že mi zesmutněly oči, aspoň jsem trochu přivřel víčka, aby to tak vypadalo.*⁸ Tato skutečnost se projevuje také ve vztahu k Ireně. *Díval jsem se na ni a byl jsem zvědav, jestli se dívám dost zamilovaně. Její oči na mě hleděly s tou její vážností a jako sympatií. Drželi jsme se blbě za ruce a mně to přišlo k smíchu, co si asi teď Irena myslí a co cítí, jak je to se mnou tragické, že mě nemůže milovat, protože miluje jiného, a mně zatím, jak tam seděla proti mně a ňadra se jí pod těma bílýma šatama s kytičkama zdvíhaly, nešlo ani tak o to, aby mě milovala, ale spíš, aby se se mnou vyspala.*⁹ Z této ukázky vyplývá, že Danny pouze předstírá svou zamilovanost do Ireny. Jeho jednání se tedy neshoduje s tím, co si ve skutečnosti myslí. Na své zamilované počínání pohlíží s ironickým odstupem a humorným nadhledem. Zároveň se domnívá, že má nad Irenou inteligenční převahu, neboť dosud neodhalila jeho falešnou „hru na lásku“. Čtenář je tudíž schopen rozpoznat další charakterové rysy Dannyho postavy: hra, maska, přetvářka, snaha předstíraným zamilováním upoutat Ireninu pozornost, domýšlivost, ironie, sebeironie. Mohlo by se zdát, že si Danny ničeho neváží, vším pohrdá a všemu se vysmívá, někdy i sám sobě. Tento původní dojem se však poněkud problematizuje v situaci, kdy se Danny po příchodu domů rozbřečí kvůli tomu, že ho Irena stále odmítá. *A ta krvavá bolest mě chytla za srdce a já se najednou rozbřečel, nad Irenou, nad tím, že mě nechce, nad tím, že nic jiného na světě není, když není tohle, a jak jsem pod peřinou žalostně brečel, ulevilo se mi, jako se vždycky všem lidem, chytrým i pitomým, uleví, když brečí,*

⁷ ŠKVORECKÝ, Josef. *Zbabělci*. Voznice: Leda, 2015, str. 49.

⁸ ŠKVORECKÝ. *Zbabělci*. 2015, str. 320.

⁹ Tamtéž, str. 266.

*a usnul jsem a spal pod oknem, za nímž svítila Betelgeuza, a nevěděl jsem ani, co se mi zdá v tom spánku po celou noc.*¹⁰ Náhle už nepůsobí jako cynický mladík, který emoce pouze předstírá, naopak se nám odhaluje jeho zranitelnost. Z toho vyplývá, že Danny je citově nevyzrálý a před světem i sám před sebou si vytváří určitou identitu, což pravděpodobně souvisí s jeho věkem. Je to mladý muž, který teprve hledá své místo v životě. Rozporné rysy Dannyho charakteru poukazují na to, že Škvorecký se snažil vytvořit postavu plastickou, která by na čtenáře působila autenticky. S tím souvisí i záměrná deheroizace hlavní postavy, která se projevuje, např. v tom, že Danny i ve vypjaté době revoluce řeší své milostné trable. Škvorecký Dannyho zkonstruoval takovým způsobem, aby se lišil od tradičních hrdinů oficiální poválečné prózy.

Danny se účastní povstaleckých akcí z touhy zažít dobrodružství jako hrdina v americkém filmu, nebo si alespoň tak připadat. To souvisí s jeho častou aktivitou, a tou je snění. Někdy ho pouhá představa uspokojuje více než samotná realita (zdat se vynáší nad být). Příkladem může být epizoda, v níž se Danny nechá vyfotit s automatem. Vypadat jako hrdina je pro něj lákavější, než se jím skutečně stát. Pozoruhodné je, že i když Danny povstáním pohrdá a zpočátku se stylizuje do role skeptického pozorovatele, jehož hlavním záměrem je pouze „být u toho“, později se impulzivně vrhá do bojů a stává se skutečným aktérem revoluce, dokonce jedním z nejaktivnějších. Ke konci románu se mu naskytne příležitost hrdinsky se vyznamenat v jedné z nejnebezpečnějších akcí, a to při likvidaci německého tanku. Škvorecký vystavěl tuto scénu pravděpodobně z toho důvodu, aby mohl v následující situaci nastínit Dannyho obavy z možného vyznamenání a ocenění ze strany starší generace, kterou opovrhuje a vůči níž se vymezuje. Tímto odmítavým postojem zároveň dává najevo svůj odpor k patetickým frázím a velkým gestům.

Aktivnost Dannyho jednání se projeví také v epizodě, kdy se spontánně a z vlastní iniciativy rozhodne postarat se příchozím britským vojákům o ubytování a dobrovolně se angažuje v jejich prospěch. *Angličany si zorganizuju sám. Byl jsem odjakživa anglofil, hlavně od té doby, co jsem se zamiloval do Judy Garlandové, a teď jsem měl skvělou příležitost. A měl jsem známosti. Najednou se mi chtělo se o ně postarat. A nastrkat je do nejkomfortnějších bytů v Kostelci. Rojily se mi v hlavě ty byty, tak vhodné pro ubytování, a byl jsem si úplně jistý, že milostpaní v těch bytech je přijmou s otevřenou náručí. Protože to byli Angličani. Ano. Mongolčáci budou spát v kantýně u Lewithů na zemi, ale moji Angličané budou chrápat u doktorů Vašáků v pokoji pro hosty.*¹¹ Pasáž je zásadní z toho důvodu, že nám odhaluje Dannyho

¹⁰ Tamtéž, str. 399.

¹¹ Tamtéž, str. 219.

zálibu v angličtině a zároveň tím odkazuje na jeho obdiv k anglosaské kultuře. Klíčové je také to, jaký postoj zaujímají obyvatelé maloměsta k Angličanům. Všichni oslovení občané je s radostí a bez většího váhání přijímají pod svou střechu. Škvorecký představuje příslušníky vyšších středních vrstev společnosti jako snoby, pro něž je ubytování britských vojáků prestižní záležitostí. Tato scéna má výrazně demytizační charakter, neboť staví do kontrastu skutečnost a její pozdější mytizovaný obraz. Jinými slovy, Škvorecký otevřeně polemizuje s ideologickým výkladem tehdejších událostí.

1.1.2 Promluvy

*Měl jsem saxofon a vyznamenání z oktávy a vlivného tatíčka. Všichni si mysleli, že jsem spokojený a že se mám dobře. A já nebyl. Měl jsem veliký úspěch u starších dam. Kecal jsem s nima na čajích o politice. Ach, já kecal.*¹² Z této ukázky se dozvídáme o sociálním zařazení postavy Dannyho Smiřického. Nicméně použití sarkastického označení „vlivný tatíček“ nám napovídá, že se Danny příliš neztotožňuje se svou společenskou vrstvou. Vymezuje se vůči ní ale pouze vnitřně, navenek je společností vnímán jako slušně vychovaný mladý muž. Z toho vyplývá, že do vnějšího jednání se nepromítají Dannyho skutečné názory a postoje, které má možnost odhalit pouze čtenář. To, že Škvorecký učinil Dannyho příslušníkem této vyšší střední vrstvy a určil, aby byl touto společností přijímán, považujeme za klíčové z toho důvodu, aby mohl prostřednictvím hlavní postavy nastínit čtenářům individuální charakteristiky ostatních členů této společenské skupiny. Zároveň však Dannyho zařadil mezi příslušníky mladé generace, kteří vyznávají jazz jako životní styl. *Určitě to, co jsme vyluzovali, nepovažoval za hudbu. My ale vlastně taky ne. Ne jenom za hudbu. Bylo to spíš něco jako svět. Jako před Kristem a po Kristu. Před jazzem, na to jsem si ani nepamatoval, co bylo. Asi jsem se zajímal o fotbal nebo tak něco. Jako fotři, co každou neděli chodili fandit na stadión. Byl jsem vlastně tehdy jenom takový miniaturní fotřík...Potom už všechno bylo po jazzu. Takže to vlastně vůbec nebyla jenom muzika. Ale tomu tenhle fotr nerozuměl. Jeho už dávno zkazil fotbal a pivo a dechovka. Byl už nadosmrti beznadějně zkažen.*¹³ Použití jazykového výrazu „před Kristem a po Kristu“ povyšuje význam slova jazz. Danny ho nevnímá pouze jako druh hudby, ale spíše jako důležitý mezník, který změnil jeho dosavadní způsob života. Expresivní pojmenování „fotři“ náleží těm, kteří neuznávají jazz. Toto slangové a zesměšňující označení poukazuje na neúctu ke starší generaci, jíž je s pohrdáním přisuzována záliba ve fotbale, pivu a dechovce. Vyjadřuje vzájemné nepochopení mezi generacemi otců a jejich synů. Klíčovým tématem románu je tedy názorový střet mezi mladou a starší generací. To, že se Danny pohybuje v rámci

¹² Tamtéž, str. 35.

¹³ Tamtéž, str. 31.

obou skupin je důležité z toho důvodu, aby poukázal na to, že jejich příslušníky rozdělují nejen odlišné zájmy a životní hodnoty, ale především jejich postoje k revoluci. *Vlajky visely z kostela a ze spořitelny a vypadaly jako osmadvacátého října v poledne. Z těch vlajek na mě padla marnost. Skoro se mi zdálo, že ze všech domů voní pečené husy. To je ono. A zaručeně je budou píct. Tak to chodí. Strach, sláva, kutálka, řeči a husaknedlíkzeli. Zas to bude tak. Vůbec nic se v tom všem nemění. Pár vzrušených dní a pak zase ta kaše, pořád stejná a lepkavá a tahavá. A krkání po obědě. Před chvílí mi bylo dobře a příjemno, a teď jsem byl najednou otráven. Aspoň že mám jazz. Ale ani to v té chvíli nepomohlo. Aspoň půjdem do Prahy, na univerzitu. Nepomohlo to. Sakra. Aspoň Irena! Nic. Bylo mi úplně tupě. Hrůza mě zachvátila. Bylo mi, jako kdybych ochrnul nebo oslepl a už nikdy neměl vidět, vlastně cítit, nic, ani příjemné, ani nepříjemné, jenom tuhle tupou monotónnost života bez výhledu.*¹⁴ Na začátku ukázky Danny ironizuje akt vyvěšování vlajek a vnímá ho jako prostředek k vyjádření vlastenectví, které se staví na odiv veřejnosti a vnímá ho jako prázdné gesto bez hlubšího významu. Tato situace mu evokuje období vzniku Československa v roce 1918, na což odkazuje datum „osmadvacátého října“. Jazykový výraz „husaknedlíkzeli“ můžeme vnímat jako figuru ironie. Ve shodě s literární konvencí je zde použit jako symbol životního stylu měšťanské společnosti, neboť je slavnostním pokrmem příznačným pro tuto vrstvu. I slovní spojení „krkání po obědě“ je sarkastické a může symbolizovat Dannyho odpor k omezenému a konzumnímu způsobu života obyvatel maloměsta. Danny se domnívá, že revoluce bude pouhou přechodnou fází dějinného vývoje, jejíž události na chvíli rozčeří „stojaté vody“ klidného maloměsta, ale nepřinese sebou žádnou zásadní změnu do každodenního chodu společnosti. Tradiční hodnoty, které jsou pro příslušníky mladé generace nepřijatelné, zůstanou zachovány. Využití sloves „ochrnul a oslepl“ působí sugestivně na čtenářskou představivost a zdůrazňuje Dannyho pocit marnosti a otupělosti. Ve snaze rozptýlit citovou krizi odchází do kostela. Při pohledu na obraz Panny Marie cítí zklamání, neboť se mu nezdá dostatečně krásný. Podvědomě si místo ní začne představovat Ireninu tvář a vyslovovat modlitbu. Náboženský obsah modlitby se však brzy vytratí a do popředí se dostává vize Ireny jako sexuálního objektu. Z toho vyplývá, že Danny kvůli své skeptické povaze nedosahuje transcendentního poznání a pouze smyslová zkušenost prožitá na základě erotické představy v něm vyvolá potřebné emoce. Tato skutečnost je tematizována i na jiných místech románu, a to v situacích, kdy se Danny modlí za účelem naplnění svých erotických tužeb. Je tedy zřejmé, že u Dannyho postavy se vždy mísí náboženská zkušenost s intenzivní smyslovostí. Škvorecký se tímto způsobem vymezuje vůči náboženskému dogmatismu, pro který je, stejně jako v případě politických ideologií, typická

¹⁴ Tamtéž, str. 86.

existence „velkých pravd“, které jsou nezpochybnitelné. Tématem, které si nese postava Dannyho, je tedy rozpor mezi lidskou přirozeností a abstraktními systémy, ať už se jedná o ty náboženské, nebo ideologické.

Důležitým tématem, které kniha řeší, je hrdinství. Škvorecký ukazuje, že hrdinství může mít různou podobu, a také rozličnou motivaci, jež může být na hony vzdálená uvědomělému pocitu vlastenectví. Význam Dannyho postavy spočívá v tom, že je přímým účastníkem kostelecké revoluce, a tím pádem může zaznamenávat řadu událostí, které se v jeho blízkosti odehrávají a následně je ze své osobní perspektivy mladého vypravěče komentovat prostřednictvím vnitřních monologů. Posměšně hodnotí pokrytecké chování svých spoluobčanů a zároveň se od něj distancuje. Vzpomíná na jejich činy za protektorátu a s nezbytnou ironií glosuje jejich náhlý obrat za revoluce. Z toho vyplývá, že charakteristickým rysem Dannyho postavy je ironický pohled na svět, jímž hlavní hrdina dokáže odhalit skryté pohnutky lidského jednání, skutečné motivy činů, které jsou maskovány zdánlivě ušlechtilými gesty a falešnými frázemi. Funkce Dannyho postavy je tedy především společenskokritická a demytizační. *Pod viaduktem u Skočdopolovic skladu jsem potkal pana Mozola, celého bledého a kulhavého, jak se hrdinně belhá do pivováru. U pasu měl připevněnou starou rakouskou šavli a vypadal jako z americké crazy-komedie. On musel být hrdinný. Protože za války moc hrdinný nebyl a dotáh to ve fabrice až na kontrolora Bauaufsichtu des deutschen Luftfahrtministeriums. Tak pro to měl teď proč být hrdinný. Byl jsem zvědav, jestli v pivováře budou taky ostatní balové. Asi budou. Museli teď být, chudáci, všichni hrdinní.*¹⁵ Dannyho výrok o panu Mozolovi, který se hrdinně belhá do pivováru a vypadá jako z americké crazy-komedie je dalším vodítkem pro určení charakteristiky mluvčího, a tedy pro re-konstrukci této textové figury. A opět tu máme co do činění s figurou ironie, která však nyní přechází do polohy sarkasmu. Přítomnost této figury nám odhaluje Dannyho odpor k předstíranému vlastenectví a hrdinství „na poslední chvíli“ za účelem odpoutání pozornosti od svých činů spáchaných v době protektorátu. Přestože Dannyho postoj k takovým lidem je odmítavý, nepůsobí moralizujícím dojmem, spíše jejich zoufalé konání zesměšňuje. *„Dobrý den,“ řekl jsem, ale pan Mánes i starý Čemelík dělali, že mě neznají. Dělali, že jsou na vojně. Seděli tady všichni pohromadě a dělali povstání. A lidi se sem cpali dát život v sázku za vlast. A oni si zas na vlast vsadili. Pan Kaldoun, pan Krocan, pan doktor Šabata. Všichni vycházeli s Němcema dost dobře. Ale teď prostě dělali povstání. Nikdo jim teď nemohl nic říct. Všichni byli zmobilizovaní. Všichni museli poslouchat. Tak to bylo dobře. A pan plukovník Čemelík dával rozkazy.*¹⁶ Z této ukázky je patrné, jaký názor má Danny

¹⁵ Tamtéž, str. 109.

¹⁶ Tamtéž, str. 127.

na místní revolucionáře. Vyjadřuje se o nich sarkasticky a znevažuje jejich počínání. Ve vyjádření „dělali povstání“ lze rozpoznat figuru ironie. Také expresivní výraz „cpali“ nám odhaluje sarkasmus. Na základě naší zkušenosti s podobnými objekty, tedy na základě (textem řízené) konvence (jako důsledku funkční významové výstavby) rozpoznáváme neúctu mluvčího k předním představitelům maloměsta. Absurdně působí tvrzení, že tito pánové organizující povstání dříve dobře vycházeli s Němci. To poukazuje na Dannyho odpor k oportunistu, pokrytectví a bezcharakternosti. *Na dvoře pivováru bylo moře lidí. Stáli ve skupinkách a měli na sobě všelijaké kabáty, gumáky a chlebníky přes ramena, kouřili a bavili se. Vypadali spíš jako klub turistů, přichystaný na společný výlet. Ale byla to armáda. Byli to povstalci. Nedalo se nic dělat. V čele armády stál pan plukovník Čemelík a vrchní velitel byl doktor Šabata. Byla to armáda. A já byl v ní.*¹⁷ V ukázce můžeme identifikovat přítomnost figury, která přirovnává povstalce ke klubu turistů. Toto přirovnání znamená subjektivizaci jazykového výrazu. Na základě použití této figury dává mluvčí najevo své pohrdání domnělou armádou, kterou nepokládá za skutečný revoluční oddíl. Celou kosteleckou revoluci, kterou organizují příslušníci starší generace, pak považuje za pouhou směšnou frašku, v níž se angažují především ti, kteří potřebují zahladit stopy za svou protektorátní minulostí a jejichž revoluční činy jsou vedené snahou legitimizovat se v nových poměrech. Z toho vyplývá, že tématem, které si nese postava Dannyho, je hledání autenticity ve světě plném přetvářky a účelového jednání.

*Třeba to byla blbost, ale já šel před nima nažraný a ona, zase tím uctivým tónem, řekla: „Jawohl. Das ist sehr gut,“ a zase začala být v pohotovosti. Bylo nepříjemné cítit, jak jsou ty ženské přede mnou ponížené. Sakra, kdybych jim to aspoň uměl říct, aby neblbly, že už nejsou v koncentráku a že mají teď na všechno zrovna takové právo jako já nebo tak něco, ale já jim to neuměl říct a připadalo mi, že to vůbec nejde jim to říct, nebo že na to nemám právo, tak jsem jim to vůbec neřek a jenom jsem šel a toužil jsem, aby už jsme byli u Lewithů.*¹⁸ Pro začátek je důležité zmínit, že této scéně předchází epizoda, kdy se Danny přejí koňského masa, které mu maminka připravila k obědu. Škvorecký záměrně vedle sebe řadí dvě kontrastující situace. Když přejedený Danny odchází z domu, setkává se s podvyživenými Židovkami, které přišly z koncentračního tábora. Při pohledu na ně pociťuje lítost, neboť si uvědomuje, jaké hrůzy musely prožít a zároveň vnímá jejich ponížený postoj, který v něm vyvolává nepříjemný pocit studu a viny. Použití slangového výrazu „nažraný“ odlehčuje vážnost situace. Škvorecký se tímto způsobem snaží zabránit patetickému vyznění. Na základě naší zkušenosti s podobnými

¹⁷ Tamtéž, str. 129.

¹⁸ Tamtéž, str. 245.

objekty, tedy na základě (textem řízené) konvence jsou nám odhaleny další charakterové vlastnosti mluvčího: lidskost, empatie, schopnost soucítit s druhými (v tomto případě s těmi, kteří mají za sebou špatné zkušenosti z období druhé světové války). Na druhou stranu je ale schopen soucítit i s těmi, kteří jsou označováni za viníky válečného utrpení, tedy s Němci, což se projeví ve scéně, kdy Danny přihlíží tomu, jak místní obyvatelé surově mučí a zabíjejí německé vojáky. Těchto hrůzných činů se dopouštějí i někteří bývalí kolaboranti (např. pan Mozol), kteří tímto způsobem jednoznačně manifestují svůj postoj k revoluci. Toto nelidské počínání Danny považuje za pouhý akt pomsty za zločiny spáchané v době protektorátu, který však nepostihne skutečné zločince, kterým se podařilo utéct. Z Dannyho způsobu hodnocení lze vyvodit celkový odpor k agresivitě a násilí. Tato scéna je klíčová pro vývoj postavy Dannyho. Přestože už od začátku pohlížel na povstání organizované předními představiteli maloměsta spíše skepticky a negativně, tento okamžik je zásadní proto, že Danny se nehodlá podílet na těchto zvěrstvech a odmítá být nadále aktivním účastníkem kostelecké revoluce.

*Vzduch se naplnil jejich zápachem, zápachem nějaké tundry nebo tajgy, a já ho do sebe začal sát a koukal jsem se po těch ošlehaných tvářích a připadalo mi neuvěřitelné, že opravdu existují, tihle lidé, kteří nevěděli nic o jazzu a asi ani o dívkách, jen se valili s revolvery na zamaštěných zadnicích, zarostlí, s lahvema vodky v kalhotách, rozjaření, opilí, vítězní, nemyslíci na věci, na které jsem myslel já, úplně jiní než já a strašně cizí, a přece přitažliví, obdivoval jsem se jim, tak tohle byla Rudá armáda, hnala se vpřed, zaprášená, divoká, bez zastavení, zpocená, barbarská jako Skythové, a já si zase vzpomněl na Bloka, kterého mi za války někdo půjčil, a nevěděl jsem, jestli tady opravdu něco nezačíná, nějaká revoluce, a jestli tohle má co dělat se mnou a s mým světem.*¹⁹ Tato scéna má výrazně demytizační charakter, neboť Škvorecký vytvořil obraz ruských vojáků, který postrádal jakoukoliv snahu o jejich idealizaci, a v důsledku toho se zřetelně lišil od způsobu, jakým zobrazovali ruské osvoboditele ostatní spisovatelé, kteří se ve své tvorbě přizpůsobovali normám socialistického realismu a komunistické ideologii. To, že se jedná o příchod cizího elementu do Dannyho známého světa maloměsta signalizuje už pouhé průvodní konstatování mluvčího o „zápachu nějaké tundry nebo tajgy“. Dannyho pohled na nově příchozí je značně subjektivizovaný, čemuž nasvědčují, např. použité hodnotící výrazy jako „zamaštěné zadnice“ nebo přirovnání Rudé armády ke kočovnému národu Skythů. Jeho vztah k osvoboditelům se zdá být ambivalentní, fascinují ho, ale zároveň k nim pociťuje jistou míru odcizení, neboť se od nich zřetelně odlišuje svým původem, vzděláním a osobními zájmy. V Dannyho způsobu vnímání se objevují určité obavy ze změn (z narušení) dosavadního známého světa představujícího jistoty. Postava Dannyho tedy

¹⁹ Tamtéž, str. 405.

prochází určitým vývojem. Po skončení revoluce Danny dojde k poznání, že se nenávratně uzavřela jedna radostná etapa jeho života, která byla spojená s obdobím protektorátu. Zatímco ostatní bujaře oslavují konec války, on sám si zachovává svůj rezervovaný postoj k všeobecnému nadšení, neboť si pragmaticky uvědomuje, že starý známý svět už nikdy nebude takový jako dřív. Z Dannyho pocitů odcizení, které jsou nedílnou součástí jeho vnitřních monologů, můžeme vyvodit jistou předzvěst budoucích událostí, kdy jeho sociální vrstva ztratí svou dominantní roli ve společnosti, která jí náležela před válkou. Vzhledem k tomu, že Škvorecký dopsal Zbabělce v roce 1949, je možné, že při konstruování postavy Dannyho se tento aspekt mohl uplatnit. Konec románu je otevřený, Danny sní o svém novém životě v Praze.

V neposlední řadě je třeba podrobit interpretaci také samotný název románu. Proč se Škvorecký rozhodl pojmenovat svou prvotinu právě Zbabělci a jaký význam má podle něj tento název? „*Proč Zbabělci? A kdo jsou zbabělci? No na mou duši, já nevím. Já nevím, proč a nevím kdo. Napadlo mi to, prostě. Snad je to výzva k zamyšlení nad pravdivostí patosu velkých slov (jako je slovo zbabělci).*“²⁰ Autorovo vysvětlení názvu tedy naprosto koresponduje s myšlenkovým poselstvím díla. Škvorecký prostřednictvím postavy Dannyho vyjadřuje nedůvěru k velkým slovům a gestům, která často bývají základem ideologických systémů. Autor se vymezuje vůči uplatňování abstraktních zobecnění, protože nedokážou postihnout všechny aspekty skutečnosti. Není tak jednoduché někoho označit jako zbabělce, neboť v určité situaci se může projevit jako hrdina a naopak. Zároveň to tedy můžeme vnímat jako určitou reakci na schematický typ literatury, v němž dochází k jednoznačnému bipolárnímu rozdělení fikčního světa na kladné a záporné postavy a ve kterém se tato zjednodušující obecná označení v hojné míře vyskytují.

Jak již bylo výše zmíněno, Dannyho jednání se často neshoduje s tím, co si ve skutečnosti myslí. Zajímavý rozpor se objevuje také ve způsobu jeho mluvy. Základem vnitřních monologů je spisovná čeština. V dialogích, které vede se svými přáteli, se vyjadřuje stejně jako oni převážně nespisovně a charakteristickým rysem jeho promluv je, např. krácení kvantity u sloves („vim“, „chodim“, „myslim“), vynechávání hlásek („dyž“, „kuk“, „pudem“, „maj“), obecněčeské koncovky („těžký“, „bejt“), užívání protetického v („von“, „vodchod“, „vopravdu“). Pro lexikální stránku je typické používání slangu (např. „oukej“, „samo“ jako zkratka od slova „samozřejmě“ nebo oslovení „čeče“). V rozhovorech s příslušníky starší generace se jeho promluva mění ve spisovnou a kultivovanou, což se projeví zejména v epizodě, v níž Danny shání ubytování pro britské vojáky. Když hovoří s místními paničkami,

²⁰ ŠKVORECKÝ, Josef; HAUSENBLAS, Ondřej a JUSTL, Vladimír (ed.). *Neuilly a jiné příběhy*. Praha: Železný, 1996, str. 283.

vyjadřuje se uctivě a používá zdvořilostní fráze, např. „rukulíbám, milostivá paní“ nebo „raďte se mnou, prosím“. Z toho vyplývá, že na jeho vyjadřování a chování má velký vliv prostředí, v němž se právě nachází a postavy, s nimiž se ve fikčním světě setkává. Vytvořit postavu Dannyho tak, aby přizpůsobovala svou mluvu i chování konkrétní situaci byl bezpochyby autorův záměr, neboť odlišnou volbou jazykových kódů dává najevo rozdílnost obou generačních skupin (svět starší generace x svět mladší generace).

1.1.3 Vztahy k ostatním postavám

Vzhledem k tomu, že si Škvorecký zvolil jako vyprávěcí způsob ich-formu, informace o postavách jsou čtenářům předkládány prostřednictvím hlavního hrdiny Dannyho Smiřického, nejedná se tedy o objektivní hledisko. Dozvídáme se o jejich osudech a můžeme pozorovat jejich jednání, chybí ale hlubší psychologický vhled do nitra postav, který by toto jejich chování vysvětloval. Klíčovým vodítkem při jejich charakterizaci jsou tedy jejich promluvy, jednání a již výše zmíněné informace pocházející od hlavního hrdiny. Všechny postavy nejsou vykresleny stejně, některé jsou popisovány podrobněji, u jiných je uvedeno pouze jejich jméno. Tato skutečnost pravděpodobně souvisí s tím, jak velká míra důležitosti je jednotlivým postavám v ději přisuzována a jakou funkci v textu mají.

Důležitým okruhem postav, do něhož se Danny dostává, jsou jeho vrstevníci, tzn. spolužáci z gymnázia a zejména členové jazzové kapely, v níž Danny hraje na saxofon. Sdílí s nimi společnou vášeň, lásku k jazzu. Obecně lze říci, že ho s nimi spojuje záliba v anglosaské kultuře, což se projevuje, např. v tom, že každý z členů kapely je nositelem anglické přezdívky. Dannyho přátelé mají rozdílné zkušenosti z období protektorátu. Zatímco někteří museli odejít z gymnázia a nastoupit do fabriky, jiní přežili koncentrační tábor. Přesto jsou schopni se na všechny prožité strasti podívat s nadhledem, ironií a smyslem pro humor. „*Benno,*“ řekl Lexa, *když jsme skončili. „Tys v koncentráku přehrával, přiznej se. Máš blues jak Armstrong.“ „To ty štěnice. Byl sem z nich nešťastnej,*“ řekl Benno. „*Fakt? Byly tam?*“ „*No ne, čče. Moře.*“ „*Však Beník z nich má strach i teď,*“ řekla Helena. „*Já z nich mám úplně panickou hrůzu.*“ „*Paňickou?*“ řekl Lexa.²¹ Jednotliví členové kapely si nesou svá témata. Danny má mezi svými přáteli pověst neodbytného a neúspěšného dobyvatele dívčích srdcí, který je beznadějně zamilovaný do Ireny, proti němu postavil Škvorecký do kontrastu sukničkáře Lexu, který slaví úspěchy u žen a dívek. Pak je tu Benno, který je už ženatý s Helenou, podřizuje se jí a poslouchá její příkazy. Velkým Dannyho kamarádem je také Rosťa Pitterman, který sice není členem

²¹ ŠKVORECKÝ. *Zbabělci*. 2015, str. 20.

jazzové kapely, ale často spolu sdílí svá trápení s dívkami, neboť i on má vysněnou lásku Dagmar Dreslerovou, která je pro něj nedosažitelná stejně jako Irena pro Dannyho.

V napjaté atmosféře očekávání revoluce se projevuje nedůvěra mladíků vůči představitelům starší generace. Připadá jim směšné, že by se jejich otcové dokázali postavit Němcům. „*Recese to bude. Až náš fotr zavře kšeft a potáhne s flintou na Němce,*“ řekl Benno. „*A až bude starej Čemelík komandovat útok na gymnázium,*“ řekl Harýk. „*Už si váš fotr vyčistil uniformu?*“ zeptal se Lexa. „*Se ví,*“ řekl Fonda. „*A má ji prožranou vod molů.*“ „*Kde?*“ „*Na prdeli,*“ řekl Lexa.²² Postup, který zvolili příslušníci starší generace, jim připadá příliš rezervovaný, pasivní a kompromisní. Nechtějí respektovat, že se snaží, aby vše proběhlo hladce a bez zbytečných ztrát na životech. Mladí zastávají radikálnější názory, chtějí zúčtovat s Němci, a ne s nimi vyjednávat. Když se jim naskytne příležitost aktivně se zapojit do dění, neváhají a sami si opatří zbraně. Brzy je ale musí odevzdat a podřídit se disciplíně a společné organizaci, kterou určují dospělí. Obtěžují je dlouhé unavující pochody po městě bez ohledu na počasí. Nakonec se raději rozhodnou dezertovat, aby se mohli schoulit do svých vyhřátých postelí. „*Chlapi, já bych byl pro to zahnout,*“ řekl Harýk. „*Ale jak?*“ „*Přes plot.*“ „*Všude to hlídaj, čeče.*“ „*Tak sme tu jak v koncentráku,*“ řekl Benno. „*To sme.*“ „*Ale to tu máme smrdět pořád?*“ „*Seš na vojně,*“ řekl Lexa. „*V prdeli sem!*“ řekl Benno. Výraznou postavou je Přemek Skočdopole, který se stává vůdčí osobností odboje mladých a organizuje jejich spontánní akce. Jako jediný odmítne odevzdat zbraň a podřídit se disciplíně, čímž dává najevo svůj vzdor vůči příslušníkům starší generace. Škvorecký vytvořil postavu Přemy jako vzor aktivního povstalece a partyzána, který se nebojí riskovat svůj život v nebezpečných akcích, dokonce střety s Němci přímo vyhledává. Z jeho jednání můžeme usuzovat, že revoluci bere vážně a angažuje se v ní z vlasteneckých důvodů, čímž se zřetelně liší od postavy Dannyho. Společně s Dannyem vykonají hrdinský čin (zlikvidují německý tank), jehož iniciátorem je právě Přema. Mezi představiteli starší generace nejvýrazněji vystupuje několik postav, např. plukovník Čemelík, doktor Bohadlo a doktor Šabata. Samozvaný velitel města plukovník Čemelík dostane srdeční mrtvici ve chvíli, kdy nad městem přeletí stíhačka. Doktor Bohadlo organizuje vojenskou hlídku a pořádá nesmyslné pochody po městě. Postavy maloměstských předáků jsou tedy často ironickým způsobem zesměšněni. Škvorecký vytvořil tyto komické figurky proto, aby znevážil jejich jednání a zároveň satirickým způsobem poukázal na to, že se jedná o pouhou falešnou hru na revoluci. Výjimkou je doktor Šabata, který zachrání Dannyho ve scéně, kdy mu hrozí, že bude zastřelen Němci. Danny vnímá přítomnost doktora Šabaty jako prodlouženou ruku

²² Tamtéž, str. 28.

světa svých rodičů. Postavy jeho rodičů symbolizují bezpečné zázemí domova, které je pro Dannyho útočištěm a neotřesitelnou jistotou v neklidné době války.²³

Většina dívčích postav, které vystupují v díle, se stává objektem Dannyho sexuální touhy. Jeho největší láskou je Irena, nedosažitelná kráska, která přestože je ve vztahu se Zdeňkem Pivoňkou, ráda s Dannym koketuje, náležitě si užívá pozornosti svého ctitele a velice jí lichotí jeho zájem o ni. Je sebevědomá a uvědomuje si, že je přitažlivá. Považuje téměř za akt milosrdenství, když svému obdivovateli poskytne několik polibků a umožní trochu dotyků, ale to hlavní, k čemu by chtěl Danny dospět, mu upírá, neboť nechce být svému příteli Zdeňkovi nevěrná. Přestože Danny neustále vyznává lásku, vnitřně si uvědomuje, že to nemyslí až tak vážně, jak se na první pohled může zdát. Pro něj představuje láska spíše jakousi frázi, neboť slova s ní související používá až v nadbytečné míře ovšem bez hlubšího obsahu. *Já bych se o Irenu nebál. Co Irena. Stejně jsem ji nemiloval. Anebo spíš miloval jsem ji z nedostatku lepšího zboží. V tomhle oboru byl chronický nedostatek lepšího zboží. Tak proto jsem miloval Irenu. Nemilovala mě a já ji miloval a mně na tom nezáleželo.*²⁴ Danny si je dobře vědom toho, že dívky rády poslouchají řečičky o lásce a o jejich kráse, a tak jim pouze dává to, oč žádají. Na oplátku doufá, že získá jejich přízeň a budou naplněny jeho sexuální tužby. Danny se nevyzná ve svých pocitech, není si jistý, zda Irenu skutečně miluje. Jak již bylo výše zmíněno, nerozhodnost v lásce souvisí s Dannyho věkem. Škvorecký usiloval o to, aby postava na čtenáře působila autenticky, a tím pádem se s ní mohli lépe ztotožnit. Danny nepovažuje příslušnice ženského pohlaví za příliš inteligentní stvoření. To, že se stylizuje do této nadřazené pózy, můžeme vnímat jako určitý prostředek k tomu, aby se vyrovnal s vlastní nejistotou, kterou pociťuje ve vztahu k dívkám a dodal si potřebné sebevědomí. *Holky vůbec měly v mozečku zařízení hodně primitivní. Byl bych rád věděl, jestli je na světě aspoň jedna, která by pochopila. Nejenom co člověk říká, ale i to, co tím myslí. A že tím myslí něco jiného, než třeba říká. Byl bych rád věděl, jestli je na světě aspoň jedna taková holka.*²⁵

1.2 Předběžný závěr

Klíčovým tématem, které si nese postava Dannyho, je konfrontace osobní perspektivy jedince a jeho prožitků v každodenním životě s nadosobním a zobecněným vnímáním přelomového okamžiku českých dějin, kdy je jedinec pokládán za pouhou součást masy. Význam Dannyho postavy spočívá v tom, že je přímým účastníkem kostelecké revoluce, a tím

²³ KOSKOVÁ, Helena. *Škvorecký*. Praha: Literární akademie Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého, 2004, str. 37.

²⁴ ŠKVORECKÝ. *Zbabělci*. 2015, str. 68.

²⁵ Tamtéž, str. 62.

pádem je mu umožněno prostřednictvím vnitřních monologů komentovat události, které se odehrávají v jeho blízkosti. Danny kritizuje a odsuzuje chování obyvatel maloměsta, kteří patří k vyšší střední vrstvě společnosti. Přestože je Danny její součástí, odmítá přijmout hodnotový systém jejích členů. Vymezuje se vůči ní ale pouze vnitřně, navenek je společností vnímán jako slušně vychovaný mladý muž. Dalším tématem, které si Danny nese, je hledání pravdivosti ve světě plném pokrytectví a účelového jednání. Z toho vyplývá, že klíčovým motivem, který charakterizuje postavu Dannyho je odpor k patetickým frázím, velkým gestům, bezcharakternosti a falešnému hrdinství. Funkce hlavního hrdiny je tedy zejména společenskokritická a demytizační.

Mezi svými přáteli se Danny snaží působit určitým dojmem. Tato skutečnost souvisí s tím, že si před světem i sám před sebou vytváří určitou identitu. Danny teprve hledá své místo v životě, čemuž nasvědčují rozporné rysy jeho charakteru. Škvorecký tím chtěl možná reagovat na jednorozměrné hrdiny oficiální poválečné literatury.²⁶ Zvýrazněním mimetické dimenze postavy se patrně také snažil o dosažení větší autentičnosti, a v konečném důsledku i o umožnění lepší identifikace čtenáře s hlavním hrdinou. Charakteristickým rysem Dannyho povahy se stává snílkovství. V mnohých případech upřednostňuje zdání před realitou. Danny je neúnavným ctitelem nedobytné Ireny, která je objektem jeho nesplněných erotických tužeb. V její přítomnosti vyvíjí značnou aktivitu ve snaze ovlivnit její jednání ve svůj prospěch. Na základě dialogů, které s ní vede, se nám jeví jako sentimentální romantik, vzápětí se však prostřednictvím vnitřního monologu v očích čtenáře mění v cynika, k němuž neodmyslitelně patří také ironie, skepticismus, smysl pro humor a sklon ke zlehčování. Společně se svými vrstevníky se aktivně zapojuje do revolučních bojů. K těmto hrdinským činům ho nicméně nevede pocit vlastenectví, ale spíše touha získat Irenu.

Dalším důležitým tématem románu je generační konflikt mladých se světem jejich otců. Mezi hlavní motivy, které provázejí postavu Dannyho, můžeme zařadit jazz a lásku k dívkám. Danny vnímá jazz jako symbol životního stylu mladé generace, nebo téměř jako světový názor. Zároveň můžeme jazz interpretovat jako metaforu svobodného, ničím neomezovaného života. Dannyho záliba v jazzu souvisí s jeho celkovým obdivem k anglosaské kultuře. Z rozdílného hodnocení britských a ruských vojáků usuzujeme, že Danny inklinuje ke světu západní demokracie a zároveň je nám nastíněn jeho odpor k politickým heslům a ideologiím. Příchod cizího elementu v podobě ruských osvoboditelů do Dannyho známého světa maloměsta se zdá být narušující, nebo dokonce až destruktivní. Postava Dannyho prochází určitým vývojem. Konec války vnímá melancholicky, znamená pro něj konec dřívějšího známého světa a uzavření

²⁶ TRENSKY, Paul I. *Josef Škvorecký*. Jinočany: H & H, 1995, str. 33.

určité životní etapy, do které již není možné se vrátit. Jeho plánování budoucnosti se omezuje pouze na jakési fantazírování o milostných zážitcích, a ještě větším množstvím jazzu. To všechno se má naplnit v Praze, kde chce studovat na vysoké škole.

2. Prima sezóna

Prima sezóna je soubor šesti povídek, který byl napsán v letech 1967-1975. Kniha poprvé vyšla v Torontu v nakladatelství Sixty-Eight Publishers, v Česku byla vydána až v roce 1990. Časově děj knihy předchází událostem popisovaným v románu Zbabělci. Příběh se odehrává na počátku čtyřicátých let dvacátého století a hlavní postavou je zde opět student kosteleckého gymnázia Danny Smiřický, který navštěvuje septimu. Povídky jako celek pokrývají dobu jednoho roku v Dannyho životě („prima sezóna“). Přestože jsou jednotlivé epizody zasazeny do období nacistické okupace, tento fakt si čtenář uvědomuje pouze okrajově, neboť němečtí okupanti ještě nezačali žádným závažným způsobem zasahovat do každodenního života českých občanů. Jejich přítomnost je sice pocíťována, ale nikterak nenarušuje přívětivou atmosféru komicky laděných povídek oslavujících mládí, lásku a jazz. Nadcházející hrůzy předjímá pouze závěr poslední povídky, kdy do Kostelce přijde zpráva, že otec Lexy, jednoho z Dannyho kamarádů, byl zastřelen jako rukojmí. Ostatní konfrontace s nacistickou mocí vyznívají spíše komicky než tragicky. Strukturní schéma jednotlivých příběhů je anekdotické. Pokaždé Danny usiluje o jistou dívku, někdy i dvě najednou a zpočátku vše vypadá velice slibně a nadějně, v průběhu vypravování se dokonce jeho šance na úspěch zvětšují, avšak nakonec se vše obrátí proti němu a Danny se opět dostává tam, kde byl na začátku. Povídky končí překvapivými pointami, a to nejčastěji dvěma způsoby. Objekt dvoření buď sám ucouvne, nebo sexuálnímu aktu zabráni vnější okolnosti, nejčastěji zásah dívčina otce. Jednoduché milostné zápletky jsou rozvíjeny v komediálním tónu.²⁷ Při psaní Škvorecký opět zvolil ich-formu a subjektivní hledisko vypravěče, který je zároveň hlavním hrdinou. V knize nechybí ani živé dialogy, ve kterých dochází k prolínání hovorové a obecné češtiny. Autor se tímto způsobem snažil věrně reprodukovat řeč mladistvých a dosáhnout tak větší míry autentičnosti.

2.1 Výstavba postavy

Lázně hlaholily ječením holek, které kluci stahovali za nohy pod hladinu, a na protější straně bazénu seděla Irena se Zdeňkem a mlčeli. Díval jsem se, čekal jsem, co bude. Irena cákala nohama v zelené vodě, rukama se opírala o bílé kachlíky, opálená stehna měla trošku, ale příjemně rozpláclá a bylo jí vidět hluboko za řadra. Zdeněk si románově hryzal spodní ret.

²⁷ TRENSKY. *Josef Škvorecký*. 1995, str. 81.

*Bylo mi jasné, že se pohádali. Nalevo pod stínohrou na oknech vyšvihla se Marie Dreslerová z bazénu, ale někdo ji chytil za nohy. Zůstala ležet na břiše a přidržela se malé spáry mezi kachlíky. Modré plavky se jí zařezávaly do rozkroku a lemovala je tam bílá kůže poodhalené zadničky. Marie ječela, ale Kočandrle, který ji držel za kotníky, nepustil. Jela pomalu nadry po bílých dlaždičkách, až spadla nazpátek. Všude panovala všeobecná zábava.*²⁸ Popisný úvod začátku románu je zdánlivě směřován k popisu dění na plovárně. Popis se však velmi detailně zaměřuje na určité části ženských těl, kterých si pozorovatel všimá a uplatňuje tak své subjektivní hledisko. Objevují se hodnotící výrazy „příjemně rozplácá“, „románově hryzal“. Použití ich-formy signalizuje bezprostřední přítomnost mluvčího ve fikčním světě. Z toho vyplývá, že se jedná o homodiegetického vypravěče, jehož narativní možnosti jsou omezené pouze na mentální oblast jedné postavy. Teprve nyní si čtenář uvědomuje funkci úvodního odstavce. Ten nebyl primárně určen vztahem k objektu popisu (postav na plovárně), ale k subjektu, který jej produkuje jako promluvu ve fikčním světě (tedy k vypravěči). Popis má pro nás v tuto chvíli význam nepřímé charakterizace. Na základě informací, které nám mluvčí svým způsobem vnímání fikčního světa poskytl, jej můžeme označit za velkého obdivovatele ženské krásy.

2.1.1 Jednání

Základním tématem, které si nese postava Dannyho, je dospívání a navazování prvních milostných vztahů. Dannyho jednání se tedy odvíjí od jeho úmyslu svést Irenu, nebo nějakou jinou hezkou dívku. Tento záměr se projevuje v dialogích, jež jsou výraznou složkou příslušných pasáží a stává se klíčovým východiskem při výstavbě postavy Dannyho. „*Lež jako věž,*“ *opakoval jsem po ní. Neřekla nic. Věděla dobře, proč jsem sukničkář. Nebo, přesně řečeno, myslela si, že to ví. Byla dost důvěřivá. Když jsem jí řekl, že ji miluju, věřila tomu do písmenka. A já ji opravdu miloval. Ovšem –.*²⁹ V této ukázce mluvčí sám sebe označuje jako „sukničkáře“. Zároveň se však prostřednictvím vnitřního monologu dozvídáme, že to, co hlavní hrdina navenek prohlašuje, se ne vždy ztotožňuje s tím, co si ve skutečnosti (v rámci fikčního světa povídky) myslí. Dannyho tvrzení o tom, že Irenu opravdu miloval, je vzápětí zpochybněno použitím figury apoziopeze. Čtenáři se tak odhaluje výrazný charakterizační rys postavy, a to jistá neupřímnost v jednání, přetvářka či určitá míra vypočítavosti. Danny své milostné fráze pronáší za jistým účelem, a to proto, aby zapůsobil na Irenu. Neusiluje však pouze o ni, kdykoliv se mu naskytne příležitost udělat dojem na nějakou jinou dívku a získat naději na toužebné vyvrcholení, bez výčitek této možnosti využije, protože Irena přece není

²⁸ ŠKVORECKÝ, Josef. *Prima sezóna*. Voznice: Leda, 2019, str. 10.

²⁹ ŠKVORECKÝ. *Prima sezóna*. 2019, str. 14.

jediná hezká dívka na světě. *Sakra, sakra, pomyslel jsem si. Není tohle snad řízení boží, že se holky pohádaly se svými milejma obě ve stejný den? A jestli není, co potom je řízení boží? Hořel jsem znásobenou láskou, div jsem na tom bílém sněhu nesvětélkoval.*³⁰ Použití jazykového výrazu „znásobenou láskou“ působí značně komicky, neboť poukazuje na Dannyho zamilovanost do dvou dívek najednou. Zároveň je jeho pocit zamilovanosti ironicky zveličován prostřednictvím básnického vyjádření „hořel jsem láskou“. Za stejným účelem je použito také sloveso „nesvětélkoval“, které působí jako výraz sebeironizující figury. Přítomnost této figury nám odhaluje další charakterové vlastnosti mluvčího: ironie, sklon k nadsázce a smysl pro humor.

V první povídce s názvem *Zimní příhoda*, během návštěvy u Ireny doma, když okolnosti nasvědčují tomu, že by konečně mohlo dojít k očekávanému milostnému aktu, Danny pociťuje jisté obavy a nervozitu. *Krk se mi úplně stáh trémou. Já byl spíš konverzační typ. Ještě tak dotyky, jak tomu říkal velebný pán Meloun, ale teď to vypadalo, že půjde do tuhého. Rozklepaly se mi nohy, a Irena najednou klidně otevřela dveře, vůbec nebylo slyšet kroky, a stála přede mnou v kostkované blůze a šedivé sukni a na nohou měla červené pantofle s bambulkama.*³¹ Danny je tu zachycen v novém světle, nepůsobí jako suverénní svůdník, čemuž by mohly nasvědčovat jeho předcházející snahy o sexuální sblížení, ale spíše jako nejistý mladík. I přes počáteční zaváhání však brzy začne vyvíjet fyzickou aktivitu. Nicméně příchod Irenina otce překazí Dannyho plány. Přestože Danny je výrazně postavou akce a v každé situaci vyvíjí značné úsilí ve snaze získat svou vyvolenou dívku, v milostných záležitostech ho provází velká smůla a s každou dívkou, o kterou se pokouší, to vždy dopadne stejně, po nadějném začátku následuje neblahý konec. Ve všech povídkách tedy dochází k opakování stejných narativních postupů. Škvorecký staví jednotlivé situace takovým způsobem, aby udržel čtenáře do konce povídky v napětí, zda se tentokrát Dannyho tužby naplní, což k výstavbě próz s pointou výrazně přispívá.

Do sokolského cvičení jsem kvůli ní začal chodit. No, k ničemu jsem se nevyvíčil, jediné, že jsem si vykloubil ruku, a ještě levou, takže ani ze školy jsem se nemoh ulejt. Pak jsem začal jezdit na lyžích. Jakživ jsem přesně nepřišel na to, jak se na lyžích zatáčí, aby sebou člověk neseknul. Chodil jsem plovat do bazénu v Městské spořitelně, i v létě na Jericho, ale ať jsem ploval, jak jsem ploval, Zdeněk vždycky ploval líp, málo platné. Jednou jsem skočil až z věže, abych se před Irenou vytáh, ale Benno skočil za mnou, a jak byl tlustý, letěl rychlejc, pod vodou mi dopad na záda a vyrazil mi dech. A křísit mě musel zrovna Zdeněk boucháním do zad. Irena

³⁰ Tamtéž, str. 19.

³¹ Tamtéž, str. 23.

*se samozřejmě taky přidala. Co já už kvůli té holce vytrpěl, a na jazz úplně kašlala.*³² V této části textu Danny vzpomíná na to, jakými všemožnými způsoby se snažil zapůsobit na Irenu. Tato vynaložená snaha se však vždy mýjela účinkem. Ve způsobu Dannyho podání lze rozpoznat časté využití ironie a sebeironie. Zároveň se nám vyjevují další vlastnosti hlavního hrdiny. Zjišťujeme, že je ochoten udělat téměř cokoliv, aby získal obdiv své vysněné dívky a přes veškeré neúspěchy o Irenu vytrvale usiluje. Škvorecký záměrně nadsazuje Dannyho snažení za účelem pobavit čtenáře a vyvolat u nich pocit sympatií.

Dannyho aktivní jednání se nicméně neprojeví pouze ve vztahu k dívkám. Příkladem může být povídka *Zamřížovaný charleston*, v níž Danny s Rost'ou nezištně pomohou důstojnému pánu Melounovi přepsat matriky dříve, než je přijede zkontrolovat gestapo, které má podezření, že byl uzavřen nelegální sňatek. Pasáž je zásadní pro vývoj Dannyho postavy a pro odhalení dalších charakterových rysů hlavního hrdiny, kterými jsou odvaha, lidskost a empatie. Dozvídáme se, že Danny není jen povrchním cititelem dívek, ale má i své morální kvality. Je ochoten obětovat své vlastní zájmy (noční rande s Kristýnou Nedoložilovou) ve prospěch poskytnutí pomoci člověku ve svízelné situaci. Škvorecký prostřednictvím postavy Dannyho poukazuje na to, že v těžké době je nutné pomáhat pronásledovaným. Idyla bezstarostného světa mládí ustupuje do pozadí a dochází ke střetu s protektorátní realitou. Podobně se tak děje i v předcházející scéně, kdy dochází k cenzurní úpravě Nezvalovy básně říšským komisařem Kühlem. Zároveň i název povídky *Zamřížovaný charleston* můžeme vnímat jako metaforu k nesvobodnému životu, jehož konkrétním projevem je, např. potlačování amerických forem zábavy, které jsou v románu reprezentovány jazzem a tancem zvaným charleston. Motiv jazzu lze tedy v širších souvislostech chápat i jako symbol protinacistického odporu. Konec románu se nese ve znamení konce bezstarostného života. Zpráva o smrti otce jednoho z Dannyho kamarádů předznamenává nadcházející události a nenávratně rozbíjí idylický svět mládí. *„Zastřelili fotra“, řekl Lexa a byl doopravdy, fakticky, Bože, bledý, vstal, zmizel kamsi dozadu, musel jsem do sóla já, všechno se se mnou zatočilo... všechno to končí... touhle válkou to všechno končí... už je začínají střílet... naše mládí... ty buržousty...*³³

2.1.2 Promluvy

Při sestavování charakterových rysů jsou pro čtenáře klíčovým vodítkem zejména vnitřní monology Dannyho Smiřického, které nám umožňují nahlédnout do jeho nitra. Dochází k prolínání vnitřních monologů a úvah hlavního hrdiny s dialogy, které vede s ostatními postavami vystupujícími v díle. Pozornost čtenáře je zde soustředěna především na Dannyho

³² Tamtéž, str. 161.

³³ Tamtéž, str. 251.

rozhovory s dívkami. Cílem Dannyho promluv není potřeba něco sdělit, ale vzbudit pozornost u komunikačního partnera, udělat se v jeho očích zajímavým.³⁴ Řeč se stává důležitým faktorem v procesu přesvědčování a svádění dívek. Škvorecký chtěl vytvořit autentické dialogy, které by svou banalitou připomínaly skutečné milostné rozhovory. Dannyho láskyplná vyznání tím pádem nejsou příliš originální a obsahují jisté stereotypní konstrukce. Často dívky oslovuje „Ahoj, duše!“, a poté pokračuje opěvováním jejich krásy. Jistá frázovitost ve vyjadřování může poukazovat na to, že Danny vnímá všechny hezké dívky stejným způsobem jako pouhé sexuální objekty, a nikoliv jako jedinečné osobnosti.

Na základě vnitřních monologů zjišťujeme, že Dannyho hodnocení událostí probíhá z náboženského hlediska, tzn., že vnímá nastalé situace jako zásahy Pána Boha, a to buď v pozitivním, nebo v negativním slova smyslu. Například v první povídce s názvem Zimní příhoda se mu podaří domluvit si schůzku se dvěma nejkrásnějšími dívkami z Kostelce, o které již dlouhou dobu usiluje. Svůj úspěch pak považuje za následek zapálení svíčky a vyřčení speciální modlitby. Z toho vyplývá, že Dannyho náboženské vnímání je do značné míry ovlivněno smyslově. *A slunce taky rozsvítilo ty spousty brilantků všude po té bílé pláni, skoro mě to oslepilo a Marie byla najednou oblitá brilantovou září, krásné zjevení z nějakého mystického obrázku, a do mé skličnosti se vloudilo něco jako pokora nebo co.*³⁵ V ukázce můžeme identifikovat přítomnost figury, jejímž prostřednictvím mluví postavu Marie přirovnává ke „krásnému zjevení z nějakého mystického obrázku“. Toto přirovnání znamená subjektivizaci jazykového výrazu. Použití této figury nám napovídá, že vzhled krásné dívky, která se stává objektem hříšné touhy, v Dannyem vyvolává posvátnou úctu. Škvorecký tedy často spojuje náboženské motivy s erotickými. Tato skutečnost se projevuje na řadě míst románu, např. v epizodě, kdy Dannyho kamarád Rost'a namaluje obraz s náboženskou tematikou, na němž je Danny vyobrazen jako mučedník lásky, kterému nejhezčí dívky z Kostelce stahují kůži zaživa. Danny opakovaně uvažuje o svých nemravných myšlenkách a snaží se interpretovat teologickou nauku takovým způsobem, aby „očistil“ své hříšné úmysly a obhájl svou sexuální touhu. Z toho vyplývá, že Škvorecký prostřednictvím Dannyho postavy konfrontuje zásady křesťanské morálky s přirozeností lidské povahy. *Já přece nechci s Marií hřešit. Chci ji jenom získat, a jak jinak se dají holky získat než tím líbáním a dotyky a tak. Miluju ji. Když to bude možné, tak si ji vezmu. A tím se všechny ty hříchy zneutralizujou, dodatečně to vlastně už nebudou hříchy.*³⁶ Dalším klíčovým tématem, které se v díle objevuje, je tedy rozpor mezi křesťanskou vírou a láskou k dívkám. Přestože si Danny uvědomuje, že se jeho chování

³⁴ KOSKOVÁ. *Škvorecký*. 2004, str. 123.

³⁵ ŠKVORECKÝ. *Prima sezóna*. 2019, str. 48.

³⁶ Tamtéž, str. 42.

mnohdy neslučuje s náboženskou morálkou, nijak se jej nesnaží změnit. Vnitřní uvažování postavy se tedy nepromítá do vnějšího jednání a může jej nahlédnout pouze čtenář. Neúspěchy v lásce, které Dannyho provázejí, pak často považuje za boží tresty. Jako příklad můžeme uvést pasáže, v nichž Danny promlouvá k Pánu Bohu, a které působí jako komický prvek. *Furt mě trestáš, oslovil jsem Ho v duchu. A ještěs mě nikdy neodměnil! Nikdy, skoro. Takové úsilí jsem vyvinul! Jedenadvacet holek, jedna dokonce zdvojená! Taková práce! A výsledek? No, mám dvacet dvě kamarádky. Nějaký to líbání, nějaký to vochlování, a nic. Copak takový trest sám o sobě nestačí?*³⁷

Dannyho citová nezralost, která se projevuje nestálostí v lásce a pravděpodobně souvisí s obdobím dospívání, poukazuje na to, že Škvorecký se snažil vytvořit autentickou postavu, s níž by se mohli (zejména mladí) čtenáři ztotožnit. Význam Dannyho postavy tedy spočívá v tom, že jako adolescentní vypravěč dokázal věrohodně nést či reprezentovat pocity mladého muže, jehož zájem se soustředí zejména na jazz a lásku k dívkám. Autor se chtěl prostřednictvím této postavy vrátit do období svého mládí a nostalgicky zavzpomínat na dobu dávno minulou. Přestože na čtenáře popisované události působí, jako by se odehrávaly v přítomném okamžiku, v pásmu vypravěče je několikrát zdůrazňován časový odstup od příběhů, který je realizován vracejícími se komentáři. *Jenom mi to přišlo strašlivě líto. Ještě mnohem později, dyž přešla léta, hrozně rychle...*³⁸ Tato skutečnost se projevuje i v tom, jakým způsobem Škvorecký konstruuje fikční svět, jehož součástí je postava Dannyho. To, že vytváří idylické prostředí, souvisí právě se zmiňovaným časovým odstupem, a také se zvolenou perspektivou mladého vypravěče, která je charakterizována bezstarostným vnímáním světa. V této souvislosti bych ráda ocitovala slova samotného autora, který se k nostalgickému ladění svého románu vyjádřil ve své autobiografické knize *Samožerbuch*: *Že taková je vlastnost lidské duše: v sebeobraně vymizíkuje ohydné a uchová příjemné, milé, navíc to zalije permanentníma červánkami a na ně posadí kulatý měsíc jako z medu. Lidská duše je stoupcem socialistického realismu.*³⁹ V následujících vybraných ukázkách se pokusíme charakterizovat některé literární prostředky, které autor používá při výstavbě fikčního světa románu a při výstavbě postavy Dannyho. *Otočil jsem se do zimní noci a byl jsem úplně zpitomělý blahem. Poodešel jsem kousek od domu a podíval jsem se nahoru. Irena měla v okně zatemňovací roletu, nad lesem vykoul měsíc mezi mraky, ozářil je jako na romantickém obrázku a ozářil taky černá skla Irenina okna se zatemňovací roletou. Byla krásná noc, úplně*

³⁷ Tamtéž, str. 137.

³⁸ Tamtéž, str. 249.

³⁹ ŠKVORECKÝ, Josef; SALIVAROVÁ, Zdena; DUŠKOVÁ, Ludmila a PLESKOTOVÁ, Petra (ed.). *Samožerbuch*. Druhé, doplněné vydání. Praha: Panorama, 1991, str. 324.

vánoční. *V tom krásném městě Kostelci. Stál jsem v té zasněžené noci jako patník, zamilovaný až po uši. A pomalu jsem zapadával sněhem. A pořád nikde ani noha.*⁴⁰ Tento úryvek je příkladem toho, jak se do popisu prostředí, v němž se mluvčí aktuálně nachází, promítají jeho subjektivní pocity a vnitřní stavy. Důkazem toho je především výběr detailů, kterých si všímá a jenž dokreslují jeho momentální náladu. Ve chvíli, kdy se cítí být zamilován, vychází měsíc a svítí do oken jeho vyvolené dívky, čímž vytváří dokonalou romantickou scenerii působící do jisté míry jako klišé. Pozitivní naladění postavy Dannyho signalizují také použité hodnotící výrazy „vánoční“, „krásný“ vykazující značnou míru subjektivity vnímání. Zároveň se však objevuje skrytý ironický podtext, který se projevuje, např. v užitém jazykovém výrazu „zpitomělý blahem“ nebo v přirovnání k patníku, které má naznačit, že se mluvčí samou láskou nemůže pohnout z místa. *Trčel jsem zas jako patník před Ireniným barákem, stejně jako předevcírem v noci, jenomže ted'ka nešťastný a čelem vzad, a pomalu jsem zapadával. Pocit křivdy rostl a silil. Hustě sněžilo a v ulici bylo to děsné ticho jako u Ireny v bytě. Nikde ani noha, ani nožička.*⁴¹ Popis prostředí, v němž se mluvčí nachází, se zdá být totožný jako v předchozí ukázce. Nicméně se odlišuje citovým rozpoložením mluvčího. Negativní naladění hlavní postavy signalizuje užití expresivního výrazu „trčel jsem“. Znovu se objevuje přirovnání k patníku, které znamená subjektivizaci jazykového výrazu. Zatímco v prvním případě byl stav strnulosti způsobený zamilovaností, v této ukázce se tak stalo v důsledku zmařených plánů a nadějí. *Nikdo mě nebral vážně, nikdo v celém Kostelci. Bylo mě sebe samého velice líto. Vyhlédl jsem z okna, májové počasí se pokazilo, nad městem visela černava a pod ní šedivé cáry. Les ztemněl, táhl se až dolů k řece, ve stráni z něho vykukovaly vily, červená střecha vily Marie Dreslerové, a dole, u pivovaru činžáky, kde bydlela Irena.*⁴² V této ukázce je znovu patrné, jak se mění atmosféra prostředí na základě aktuálních emocí, které mluvčí prožívá. V momentě, kdy se hlavní hrdina utápí v sebelítosti, se májové počasí pokazí a dotváří tak melancholické naladění postavy. Obraz fikčního světa se tedy často stává odrazem vnitřního stavu mluvčího. Z výše uvedených ukázek tedy vyplývá, že Škvorecký často modeluje prostředí takovým způsobem, aby bylo v souladu s momentálními prožitky hlavního hrdiny. Tuto skutečnost můžeme vnímat jako určitý lyrický prvek, který je nedílnou součástí románu *Prima sezóna*.

Byla to nějaká cizí holka. Nemohla být z Kostelce. V Kostelci jsem všechny holky znal. Všechny od vidění, všechny hezké jménem a o ty nejhezčí jsem se většinou pokusil, většinou s výsledky většinou dost nepatrnými. Benno tvrdil, že trpím nějakou nemocí, a chtěl na ni

⁴⁰ ŠKVORECKÝ. *Prima sezóna*. 2019, str. 16.

⁴¹ Tamtéž, str. 50.

⁴² Tamtéž, str. 110.

vynalézt latinské jméno. Jenomže byl na latinu ještě blbější než já.⁴³ Na začátku ukázky dochází k záměrné parcelaci. Škvorecký tímto způsobem dosahuje toho, že na samostatné výpovědi je kladen větší důraz. V následujících větách dochází k opakování zájmena „všechny“ a příslovce „většinou“ za účelem vytvoření figury gradace, jejíž použití má komický účinek. V poslední větě můžeme rozpoznat další výraz sebeironizující figury. *Zas kázal Kršák, zezdola jsem slyšel chrápat a krkat nějakou veverku, děsně se v létě přezíraly, odněkud houkala sova a jakýsi netopýr se na nás přiletěl podívat a pak se na nás z výšky vysral, tedy doslova, spadlo to Kršákovi na klobouk a on to rozmazal po pískovci, zafoukal vítr a prашné vločky se roztančily nad Kostelcem, nad tím krásným mlžným městem, kde kvůli těm vločkám trpělo padesát procent obyvatelstva průduškovým katarem.*⁴⁴ Z této ukázky je zřejmé, jak Škvorecký vytváří lexikální kontrasty. Spojuje expresivní a vulgární výrazy, např. „vysral“ s poetickým vyjádřením „vločky se roztančily“ (personifikace). Použití kladného hodnotícího výrazu ve spojení „krásné mlžné město“ je vzápětí negováno prohlášením o obyvatelích trpících průduškovým katarem. Tento způsob se stává charakteristickým rysem Škvoreckého poetiky. Autor se tak vyhýbá patosu a záměrně narušuje hranice mezi „vysokým“ a „nízkým“ stylem.

Pro Dannyho promluvy jsou charakteristické, např. obecněčeské koncovky („bejt“, „stejněj“), obecněčeské hláskové změny („přemejšlim“), krácení kvantity u sloves („neni“, „říkáš“), vynechávání iniciálních hlásek („dyž chceš“, „deš“, „eště“), vynechávání koncových hlásek („neovlád“, „stih“), užívání protetického v („vo tom“, „vopravdu“). Dannyho řeč je charakterizována také po lexikální stránce, a to zejména využitím slangových výrazů (např. „zvořeš“, „ponivač“ místo „poněvadž“, „z matyky jsem měl napínáka“ ve smyslu „dostal jsem čtyřku“ nebo oslovení „čeče“). Výjimkou se stává rozhovor s říšským komisařem Kühlem, při němž Danny mluví německy a snaží se o kultivované vyjadřování, což je pro danou situaci přirozené, neboť hovoří s představitelem okupačního režimu. Časté využití parenteze „prosím“ v Dannyho přímé řeči v rámci tohoto dialogu signalizuje jeho podřízené postavení.

2.1.3 Vztahy k ostatním postavám

Většinu postav, které v povídkách vystupují, známe již z románu Zbabělci. Složení jazzové kapely, v níž Danny hraje na saxofon, zůstává stejné a ani charakteristiky jejích členů se nemění. V jednotlivých epizodách se ale objevují také nové postavy, a to zejména dívčí. Mezi dívčími postavami, jimž Danny nadbílá a snaží si je namluvit, zaujímají výsadní postavení zejména Irena a Marie, které patří mezi nejobletovanější dívky z Kostelce. Irena je

⁴³ Tamtéž, str. 56.

⁴⁴ Tamtéž, str. 176.

zde opět v roli nedosažitelné krásky a Dannyho trýznitelky. Koketuje s ním, dává mu naději, ale vždy, když je s ním, zcela ovládá situaci, a kromě líbání a neškodných dotyků nikdy nedovolí, aby došlo k jejich vrcholnému sblížení. Jako důvod svého odmítnutí nejčastěji uvádí Dannyho sukničkářství a svůj vztah se Zdeňkem Pivoňkou. „*Vona se Zdeňkem nic neměla,*“ pravila Alena. „*Zdeňk chtěl, to je samozřejmý. Ale naše Irena je – no mrcha. Jaks to řek. Ta nikoho nemiluje. Ani Zdeňka.*“⁴⁵ Je tedy zjevné, že si Irena ráda pohrává s muži, užívá si jejich obdiv a s chutí naslouchá jejich lichotkám. Po Marii Dreslerová (v románu *Zbabělci Dagmar*), která je považována za nejzbožnější dívku z gymnázia, netouží pouze Danny, ale i jeho kamarád Rost'a Pitterman. Ani jeden z nich však nemá u Marie šanci, neboť ta má svého přítele Frantu Kočandrleho. V jedné z povídek se Marie se svým milým rozejde a této nastalé situace se pokusí využít Danny bez ohledu na svého kamaráda Rost'u, který je do Marie beznadějně zamilován, a u nějž se zřejmě jedná o skutečnou lásku, ne jako v případě Dannyho, kterému jde pouze o naplnění svých sexuálních tužeb. Ke svedení ovšem přes veškeré vynaložené úsilí nakonec nedojde, stejně jako v případě ostatních dobývaných dívek. Téměř u cíle se Danny ocitne ve chvíli, kdy se snaží získat Ireninu mladší sestru Alenu. „*Aleno! Já chci strašně bejt s tebou!*“ „*Já s tebou taky Danny!*“ *Páni! Tohle mi snad ještě žádná z těch tříadvaceti takhle rovnou neřekla!*⁴⁶ Je to nezkušená mladá dívka, která se cítí nedoceněná a žárlí na sestřiny úspěchy u chlapců. Když o ní Danny projeví zájem, neváhá mu navrhnout, aby spolu strávili noc v hotelovém pokoji. Jejich záměr jim ale překazí zrádný hoteliér, který informuje pana radu, Alenina otce. Postavy otců jsou zde tedy často v roli ochranitelů svých dcer a jejich panenství před zpustlíkem Dannym Smiřickým. Postavu pana rady stejně jako postavy Dannyho rodičů můžeme vnímat jako reprezentanty občanů maloměsta, kteří v neklidné době války vytváří poklidné zázemí domovů, kde stále přetrvává prvorepubliková atmosféra.⁴⁷ „*Koukej se, milánku,*“ *spustil jsem, ale vtom se v předsíni objevil pan rada. Alena se nějak zmenšila, až zmizela úplně, a pan rada na mě beze slova zakýval prstem. Nic se dělat nedalo, tak jsem ho následoval do jeho pokoje. Ukázal mi křeslo a sám se posadil za psací stůl. Měl na něm bustu tatíčka Masaryka z pravého bronzu, ale že ji tam měl on, pocítil jsem silnou nechut' k tatíčkovu Masarykovi.*⁴⁸

Nacistickou moc v díle představuje postava říšského komisaře Kühla. V povídce *Zamřížovaný charleston* před ním musí Danny se svým kamarádem Jarkou obhájit výběr básně na studentské představení, která údajně obsahuje „říši nepřátelské myšlenky“. Nacista Kühl je

⁴⁵ Tamtéž, str. 208.

⁴⁶ Tamtéž, str. 193.

⁴⁷ KOSKOVÁ. *Škvorecký*. 2004, str. 121.

⁴⁸ ŠKVORECKÝ. *Prima sezóna*. 2019, str. 179.

zde charakterizován zejména svou paranoidní podezřívavostí, která souvisí s jeho obecnou nedůvěrou vůči Čechům. *Jak teda Nezvalovy charlestony zkatarzovaly pana Reichskommissäre Kühla, bylo podivuhodné. Básničku sice zprzil, ale poměrně vynalézavě, a zapomněl přitom na povinnou říšskoněmeckou ponurost. „Jetzt ist es ganz hübsch,“ pochválil dílo, o němž netušil, že vzniklo zpracováním komunistického surrealisty, snad dokonce židomila.*⁴⁹ Dalším Němcem, který se objeví ve stejné povídce, je příslušník gestapa, jenž přijede na faru zkontrolovat matriky. *Tou dobou byl už také muž od Geheime Staatspolizei tak ožralý, že velebnému pánovi přísahal, že je dobrý katolický křesťan, do služeb nacismu se dal jenom proto, že má ženu a dvanáct dětí, a ke gestapu ho vzali jenom jako poskoka, když mu v polském tažení ustřelili hlavu, takže má nyní ersatzkopf.*⁵⁰ Tato postava je s použitím nadsázky záměrně zkarikována. Nacisté jsou tedy vždy nějakým způsobem zesměšnění či zneváženi. Místo toho, aby vyvolávaly strach, působí spíše jako komické figurky. Na jedné straně jako ti, kteří s horlivostí vykonávají svou funkci, ale jsou zaslepeni nacistickou ideologií bez schopnosti rozumně uvažovat. Na druhé straně jako váleční invalidé, kteří se dali do služeb nacismu z čistě pragmatických důvodů. Tímto satirickým způsobem se Škvorecký vyrovnává s autoritativními představiteli ideologických systémů a jejich posluhovači.

2.2 Předběžný závěr

Klíčovým tématem všech povídek je poetická oslava mládí, lásky, přátelství a jazzu. Dannyho jednání je charakterizováno vytrvalou, avšak neúspěšnou snahou zbavit se obtížného panictví. Za tímto účelem vyvíjí značnou aktivitu ve snaze ovlivnit jednání dívčích postav ve svůj prospěch. V dobývání dívčích srdcí není úspěšný, přesto se o to neustále pokouší. Tento záměr se projevuje v dialogích, jež jsou výraznou složkou příslušných pasáží. Řeč se stává významným faktorem v přesvědčovacím procesu. Škvorecký se snažil vytvořit autentické dialogy, které by svou banalitou připomínaly skutečné milostné rozhovory. Objektem Dannyho sexuální touhy je Irena (stejně jako ve Zbabělcích), ale i jiné dívky. Dannyho citová nezralost, která se projevuje nestálostí v lásce a souvisí s jeho věkem, poukazuje na to, že Škvorecký se snažil vytvořit postavu autentickou, s níž by se především mladí čtenáři mohli lépe identifikovat. Význam Dannyho postavy tedy spočívá v tom, že jako dospívající vypravěč dokázal věrohodně nést či reprezentovat pocity mladého muže, jehož zájem se soustředí zejména na jazz a lásku k dívkám. Autor se chtěl prostřednictvím hlavního hrdiny vrátit do období svého mládí a nostalgicky zavzpomínat na časy dávno minulé. Za tímto účelem došlo ke zvýraznění mimetické dimenze postavy.

⁴⁹ Tamtéž, str. 127.

⁵⁰ Tamtéž, str. 145.

Danny často analyzuje své hříšné myšlenky, obrací se k Pánu Bohu a snaží se ospravedlnit své pokusy o svádění dívek. Neúspěchy v lásce, které ho provázejí, pak často považuje za boží tresty. Z toho vyplývá, že Dannyho náboženské vnímání je do značné míry ovlivněno smyslově, což se projevuje, např. v tom, že Škvorecký často spojuje náboženské motivy s erotickými. Zároveň prostřednictvím Dannyho postavy autor konfrontuje zásady náboženské morálky s lidskou přirozeností. Dalším důležitým tématem díla je tedy rozpor mezi křesťanskou vírou a láskou k dívkám. Postava Dannyho Smiřického jakožto věčného smolaře v milostné oblasti vzbuzuje u čtenářů sympatie. Danny se v honbě za svým cílem nezastaví před ničím. Neohlíží se na to, zda je jeho vyvolená zadaná či je platonickou láskou jeho kamaráda. Nerozpakuje se ani tehdy, když se jedná o mladší sestru dívky, o niž rovněž delší dobu usiluje. Dannyho nicméně nemůžeme považovat za bezcharakterního sukničkáře, jeho posedlost dívkami působí spíše komicky než opovrženímhodně. Není jen povrchním ctitelem, má i své morální kvality, které se vyjeví zejména v epizodě, kdy nezištně pomůže velebnému pánu Melounovi přepsat matriky a zachrání ho tak před gestapem. Tato scéna je zásadní pro vývoj postavy. Milostné motivy ustupují do pozadí a do popředí se dostává nutnost pomáhat pronásledovaným. Idyla je narušena protektorátní realitou. Konec románu symbolizuje konec bezstarostného života, předjímá budoucí hrůzné události a nenávratně rozbíjí idylický svět mládí.

Škvorecký při výstavbě Dannyho postavy hojně využívá figur ironie a sebeironie, dalším prostředkem je pak zejména nadsázka, jejíž primární funkcí je pobavit čtenáře. V lexikální rovině dochází k záměrnému vytváření kontrastů ve spojování expresivních výrazů s básnickými vyjádřeními. Tento způsob se stává charakteristickým rysem Škvoreckého poetiky. Do popisu prostředí se často promítají aktuální vnitřní stavy mluvčího za účelem dosažení větší lyričnosti textu a zdůraznění subjektivního hlediska mladého vypravěče. Pro syntaktickou rovinu textu je typický četný výskyt parcelace.

3. Tankový prapor

Román Tankový prapor byl poprvé vydán v roce 1971 ve Škvoreckého nakladatelství Sixty-Eight Publishers v kanadském Torontu. V Československu toto dílo oficiálně vyšlo až po sametové revoluci v roce 1990. Při psaní románu, který byl údajně dokončen již v roce 1954, se Škvorecký inspiroval osobními zkušenostmi z období dvouleté prezenční služby v československé armádě, kterou absolvoval v letech 1951-1953. Tremský uvádí, že Tankový prapor je nejzdařilejší českou satirou vojenského života od dob Haškova Dobrého vojáka Švejka. Přestože v románu vystupuje postava jménem Danny Smiřický, ve srovnání s výše zmíněnými díly je jeho přítomnost značně omezena. Klíčovým rozdílem je už pouze skutečnost, že vyprávění probíhá v er-formě prostřednictvím objektivizační techniky zpřítomňování a nesoustřeďuje se výhradně kolem Dannyho. V některých scénách se dokonce tato postava nevyskytuje vůbec. Hlavním důvodem, proč se Danny objevil v Tankovém praporu, byla nejspíš snaha vřadit tento román do „autobiografického“ cyklu.

Základním tématem románu je neúspěšná snaha představitelů komunistického systému ideologicky ovlivnit postoje, zvyky a hodnotové vědomí obyvatel Československa v době po komunistickém puči v roce 1948. Značným způsobem se tento vliv uplatňoval zejména ve vojenském prostředí, neboť vojenská služba umožňovala kontrolovat mladé muže po fyzické i psychické stránce po dobu dvou let.⁵¹ Kromě vojenského výcviku museli branci absolvovat také řadu ideologicky zaměřených školení. V širším pojetí můžeme vnímat vojenské prostředí jako mikrokosmos totalitní společnosti. Román Tankový prapor zobrazuje reakci vojáků na marné úsilí vštípit jim socialistickou morálku a marxistické představy o světě. Vojenskou službu považovali za nudnou a ideologické učení za absurdní. Většina z nich za účelem vyhnout se plnění vojenských povinností pak často předstírala neschopnost plně pochopit, co se po nich žádá. Kniha je rozdělena na jednotlivé epizody, které satirickým způsobem zobrazují situace z vojenského života. Obsahem konfliktů se mnohdy stává nedůsledné plnění vojenských nařízení, nerespektování vojenských autorit, rozklad kázně vojska, nedostatek vojenského nadšení a nepřizpůsobivost vojenskému řádu. Dochází ke střetu dvou světů (vojáků x velitelů), v němž jednoznačně vítězí přístup k životu založený na zdravém rozumu nad nesmyslným vojenským drilem a marxistickou ideologií. *Major znejistěl. Po pravdě řečeno, nebyl si náhle jist, je-li v rádech něco o právu nesplnit rozkaz, nebo není-li to jenom jeho blud, způsobený vojákovi škodlivou tendencí podléhat logice a selskému rozumu. Nakonec ale usoudil, že musí mít pravdu, neboť je důstojníkem.*⁵² V této ukázce můžeme identifikovat přítomnost ironie.

⁵¹ TREMSKÝ. *Josef Škvorecký*. 1995, str. 41.

⁵² ŠKVORECKÝ, Josef. *Tankový prapor*. Voznice: Leda, 2018, str. 150.

Na základě použití těchto figur se Škvorecký vysmívá vojenskému režimu, který postrádá logiku a znevažuje jeho představitele, kteří považují svou mocenskou pozici za záruku neomylnosti. Zároveň autor vyvrací komunistickou tezi, že ideologie a dogmata představují skutečnost.

Co se týče jazykové stránky díla objevuje se zde mnoho slangových výrazů a především vulgarismů, za jejichž četný výskyt byl Škvorecký kritizován. Nepochybně se jednalo o umělecký záměr ve snaze autenticky napodobit jazyk vojáků. Zároveň měly jejich vulgární projevy a slangové výrazy působit kontrastně vůči strojenému vyjadřování důstojníků. Dalším tématem díla je tedy rozpor mezi přirozeným světem a umělým světem vojenského establishmentu. Používání obscénních výrazů můžeme vnímat také jako nástroj sloužící ke zvýraznění potlačované individuality jedince.⁵³ Abstraktní erotické představy a jejich následná verbalizace se stává jakousi náhradou skutečného naplnění sexuálních tužeb.

3.1 Výstavba postavy

3.1.1 Jednání

Postava Dannyho Smiřického je uvedena na scénu prostřednictvím narativního aktu heterodiegetického vypravěče a na základě přímé charakterizace jsou pojmenovány jeho vlastnosti. *Rotný Danny Smiřický, velitel tanku, se dal pomalu do obhlídky. Byl to člověk bojácný, a proto svědomitý.*⁵⁴ Jeho první aktivita spočívá v tom, že se snaží přesvědčit členy osádky tanku, za něž jako velitel zodpovídá, aby vykonali své vojenské povinnosti. Svým aktivním jednáním se tedy zřetelně odlišuje od ostatních vojáků, pro něž je typická pasivní rezistence. Nicméně Dannyho aktivní činnost je omezená, neboť spočívá v pouhém udělení rozkazu bez kontroly jeho splnění ve snaze zbavit se tíživé odpovědnosti za své podřízené. Tímto způsobem se Danny přibližuje chování vojenských velitelů, které je charakterizováno mechanickým udílením příkazů, které však v konečném důsledku nejsou realizovány. Z toho vyplývá, že ve vojenském prostředí převládají spíše verbální projevy než skutečné akce.

Dannyho obavy z možných postihů ze strany nadřízených se projevují i v jeho tělesných reakcích. *Rotnému se roztlouklo srdce.*⁵⁵ Zároveň se jeho jednání proměňuje v souvislosti s tím, v jakém prostředí se aktuálně nachází. Danny usiluje o to, aby vycházel dobře s oběma stranami, tzn. jak s vojenskými veliteli, tak i s ostatními vojáky. Další rozpor se objevuje také mezi jednáním a myšlením postavy Dannyho. *Rotný za pancířem se ušklíbl. Vždycky ho dojímal představa o vojínech pozdě litujících nedbalosti při výcviku, na niž teď, ve válce,*

⁵³ TRENSKY. *Josef Škvorecký*. 1995, str. 45.

⁵⁴ ŠKVORECKÝ. *Tankový prapor*. 2018, str. 17.

⁵⁵ Tamtéž, str. 41.

doplácejí životem. V interpretaci důstojnictva podobala se válka jakési maturitě, kterou úspěšně a bez úhony na zdraví složí ti vojíni, kteří se v míru nevyhýbali ranním trénýrovkám a po večerech pilně studovali mechanismus brzdovratného zařízení. Ve válce, podle této interpretace, přicházeli o život toliko lemplové, ostatní si pilností osvojili schopnost, jak se spolehlivě vyhnout střelám, plynům a radioaktivnímu záření.⁵⁶ V této ukázce rozpoznáváme figury ironie, které přechází do polohy sarkasmu. Přítomnost těchto figur ironie nám umožňuje odhalit identitu postavy Dannyho. Navíc na základě naší zkušenosti s podobnými objekty, tedy na základě (textem řízené) konvence (jako důsledku funkční významové výstavby) rozpoznáváme Dannyho odmítavý postoj k vojenské disciplíně, kterou považuje za nesmyslnou. Nicméně se jí musí (alespoň navenek) přizpůsobit, neboť si uvědomuje závislost své budoucí kariéry na příznivém kádrovém posudku z vojny. Z toho vyplývá, že Škvorecký se snažil vytvořit postavu deheroizovanou, což se projevuje právě v tom, že Dannyho jednání je ovlivněno pudem sebezáchovy. Danny je opatrný z toho důvodu, že má vzhledem ke svému dosaženému vzdělání přirozeně větší ambice než ostatní vojíni pocházející z nižších vrstev společnosti. Ve vypravěčově pásmu je Dannyho intelektuální převaha přímo konstatována. *Rotnému podřízená, intelektuálně prostší osádka se však nespokojila sarkastickou úvahou.*⁵⁷ Zároveň Dannymu akademický titul brání v tom, aby se ukryl pod masku hlupáka a předstíral, že nerozumí tomu, co se po něm žádá. Je tedy zřejmé, že se Dannyho jednání odlišuje od chování ostatních vojáků. Jako příklad můžeme uvést jeho celkem netypickou zálibu v čištění bot. Tato mechanická činnost pro něj představuje jakousi relaxační techniku, přináší mu pocit svobody a možnost vyjádřit vlastní individualitu a estetické cítění. Můžeme tedy říci, že Danny stojí mezi dvěma póly – světem důstojníků a světem řadových vojáků, vnitřně se neztotožňuje ani s jedním z nich. Dannymu je cizí jak obhroublá vulgárnost členů mužstva, jemuž velí, tak i vyprázdňenost politických frází vojenských velitelů.

V epizodě popisující průběh zkoušek Fučíkova odznaku je role Dannyho zpočátku okrajovější. Přestože je členem komise, do zkoušení se nezapojuje, stává se pouhým pozorovatelem a zasáhne až tehdy, když je svým nadřízeným vyzván k akci. Postava Dannyho je v této scéně záměrně zatlačena do pasivity, aby mohla vyniknout absurdita celé situace. V této části románu je tematizována neschopnost vojáků pochopit abstraktní ideologické koncepty děl, které jsou vzdálené jejich reálnému životu. Z toho vyplývá, že Škvorecký se ironickým způsobem vyrovnává s doktrínou socialistického realismu. Scéna, v níž Danny tajně vypracovává plánskonspekt na politické školení poddůstojníků, i když tato činnost vůbec není

⁵⁶ Tamtéž, str. 45.

⁵⁷ Tamtéž, str. 45.

v jeho kompetenci, působí taktéž značně bizarně. Danny tak činí po dohodě s poručíkem Hezkým, který není schopen tento dokument připravit, neboť v civilu byl pouhým hokynářským učněm a nerozumí problematice, o níž má přednášet. Přestože Danny také nic neví o lysenkovsko-mičurinské biologii, dokáže sepsat elaborát obsahující základní socialistické myšlenky a fráze a splnit tak svůj úkol. Tímto způsobem Škvorecký poukazuje na vyprázdněnost socialistického jazyka a záměrně karikuje tehdejší situaci v komunistické společnosti, kde důležité funkce často zastávali lidé bez patřičného vzdělání. Rozhodujícím faktorem při výběru vhodných kandidátů byl pouze dělnický původ, členství v KSČ a loajální postoj k režimu. Je tedy zřejmé, že Danny intelektuálně převyšuje své vojenské velitele.

Překvapivě se Dannyho jednání změní v situaci, kdy má službu v posádkovém vězení a jako jediný se odváží otevřeně odporovat nejobávanějšímu veliteli majoru Borovičkovi, jemuž se přezdívá Malinkatý d'ábel. Tento náhlý obrat v chování souvisí s Dannyho milostnou aférou s Janinkou, manželkou nadporučíka Pinkase. Hrozba prodloužení vojenské služby (za těchto příznivých okolností) už pro něj nepředstavuje tak velký trest. „*Soudruhu majore, budu si na vás stěžovat,“ řekl rotný. Jeho odvaha ho samého překvapila.*⁵⁸ Danny je tu zachycen v novém světle a jeho chování se od této chvíle začíná vzpírat vypravěčovu počátečnímu tvrzení o jeho „bojácnosti a svědomitosti“. Čtenář je nucen přehodnotit své dosavadní mínění o této postavě. Jako příklad můžeme uvést následující epizodu, v níž si opatří falešnou propustku, aby mohl odjet do Prahy za svou platonickou láskou Lizetkou. Zbavuje se svého dřívějšího strachu a nebojí se riskovat. Po návratu na vojnu jeho podvod zůstane utajen, z čehož vyplývá, že obcházení vojenských předpisů a nerespektování vojenského řádu je na vojně do jisté míry běžnou záležitostí. Přestože se vojenští velitelé často uchylují k nesmyslnému zastrašování svých podřízených, aby si udrželi svou mocenskou pozici, postupnému rozkladu kázně vojska nedokážou zabránit.

Dannyho jednání v Praze se odvíjí od jeho zájmu svést Lizetku. Zjistíme, že se Danny již několikrát pokoušel ji získat, nicméně se mu to nikdy nepodařilo, a ani tentokrát nebyl úspěšný. Při návštěvě u Lizetky v práci se Danny stává svědkem toho, jak to funguje v socialistickém podniku Kulturního zařízení hlavního města Prahy. Je mu umožněno nahlédnout do poměrů, které panují v totalitní společnosti. *Rotnému bylo, jako by procítil z nějaké pastýřské idyly, v níž prostí uniformovaní pastýři pasou jednoduché ovečky, aby je po dvou letech vyhnali do nepřehledné hry checks and balances, kde lidská i státní činnost spočívá v neustálém boji o výhodná, lepší, a ještě lepší místa.*⁵⁹ V této ukázce identifikujeme přítomnost

⁵⁸ Tamtéž, str. 150.

⁵⁹ Tamtéž, str. 194.

metonymie. Figury, která vojenské velitele přirovnává k pastýřům a vojáky k ovcím. Tato metonymie znamená subjektivizaci jazykového výrazu. Ve shodě s literární konvencí můžeme interpretovat prostého venkovského pastýře a jeho stádo ovcí jako symbol intelektuální omezenosti (tuposti), která je častým jevem v armádním prostoru. Na základě použití této figury můžeme vnímat vojenské prostředí jako nekomplikované, kde každý zná své místo a jehož mechanismy se vyznačují určitou mírou předvídatelnosti a jednoznačnosti, zatímco civilní život je charakterizován nepřehledným a neustálým bojem pracovníků o vyšší pozice, který nezná hranic a postrádá smysl. Vojenský svět pro Dannyho představuje možnost bezstarostné existence, neboť hru na vojenský výcvik až na malé výjimky z řad důstojníků nikdo nebere vážně. Škvorecký tím upozorňuje na rozpor mezi realitou a uzavřeným světem vojenské posádky. Po návratu na vojnu je zmíněna pasáž, v níž Danny se svým mužstvem dostanou za úkol odstranit v učebnách politicky nevhodné nápisy. Scéna je zásadní kvůli zmínění Dannyho působení v kapele útvarového estrádního souboru, kde hraje na saxofon. Jeho oblíbená činnost mu přináší radost, přestože nemůže hrát jazz. Škvorecký tím poukazuje na to, že po roce 1948 docházelo k potlačování jazzu ze strany představitelů komunistického režimu. Ke konci románu je význam Dannyho postavy v textu značně oslaben. Buď se v některých scénách vůbec nevyskytuje, nebo není jeho jednání nijak klíčové pro vývoj událostí.

3.1.2 Promluvy

Dannyho první promluvy jsou pronášeny ve snaze ovlivnit jednání členů osádky tanku. V rozhovorech s nimi Danny používá nespisovnou češtinu a často se v jeho řeči objevují vulgarismy. Při prvním setkání s nadřízenými se projevuje jeho svědomitost v příkladném používání vojenských frází, které představují vyprázdněnou formu styku mezi lidmi. Z toho vyplývá, že prostřednictvím volby jazykových prostředků se Danny přizpůsobuje prostředí, v němž se momentálně nachází. Tato skutečnost poukazuje na rozpor mezi přirozeným jazykem lidových vrstev a umělým jazykem charakterizovaným politickými a vojenskými frázemi. *Rotný za pancířem vyvinul bleskurychlou činnost. Horlivostí se málem přerazil, ale podařilo se mu v předepsaných třech vteřinách podat předepsané zhlášení: „Soudruhu poručíku, rotný Smiřický přišel na váš rozkaz!“⁶⁰* V této ukázce Škvorecký záměrně zveličuje Dannyho snahu přizpůsobit se vojenským předpisům. Jako prostředek volí nadsázku „horlivostí se málem přerazil“ a příslovce „bleskurychlá“. Autor chtěl tímto způsobem zvýraznit kontrast mezi Dannyho aktivním jednáním a pasivitou ostatních vojáků. V předchozí kapitole jsme uvedli, že se vyskytuje rozpor mezi chováním a myšlením postavy Dannyho, což se projevuje i v oblasti promluvy. Jako prostředek k vyjádření tohoto rozporu používá Škvorecký, např. polopřímou

⁶⁰ Tamtéž, str. 42.

řeč. „Nechte si svý rozumy a ved'te řidiče!“ zaječel Bobby. Vylíž mi prdel, pravil, pouze v duchu, rotný, chytil se za madlo na stropě a levou rukou sevřel periskop.⁶¹ Dalším způsobem se stává komentář vypravěče, který nám odhaluje Dannyho myšlení. „Provedu,“ ozval se rotný bez víry ve svá slova.⁶² Ve shodě s obratem v Dannyho jednání se projevuje také změna v jeho promluvě. Zatímco zpočátku se vyjadřoval přesně podle vojenských předpisů, později v tomto směru začíná polevovat. *Rotný se otočil k Bamzovi a pravil: „Di vedle.“ „Zpět!“ zaječel major. „Provedu,“ pravil rotný a postavil se čelem k Dáblovi. „Vy nevíte, jak se dává rozkaz, soudruhu rotný?“ „Vím, soudruhu majore.“ „Tak proč to neuděláte?“ Rotný mlčel. „Jak je to možné?“ Ty vole, pomyslel si rotný a s odporem pronesl jedinou možnou větu: „Soudruhu majore, dovolte mi vydat rozkaz vojínu Bamzovi.“⁶³ Pro Dannyho promluvy jsou charakteristické, např. obecněčeské koncovky („raděj se“, „mělký okopy“), užívání protetického v („vo co“, „nevobtěžoval“), krácení kvantity u sloves („zasebevraždim, nevykladim) a vynechávání iniciálních hlásek („di“, „sme“).*

Jak již bylo výše zmíněno, význam postavy Dannyho Smiřického je ve srovnání s ostatními analyzovanými romány oslaben, což souvisí se zvolenou narativní technikou vypravěče ve 3. osobě. Přesto je Danny důležitou postavou, neboť svou přítomností propojuje jednotlivé epizody a ve většině scén se nachází uprostřed dění. „Bude prdel, páni!“ zašeptal za **Dannym** vojín Bamza.⁶⁴ Na rozdíl od ostatních postav, které jsou zachyceny pouze epizodicky a bez psychologického zpracování, je Danny postavou plastickou a prostřednictvím pásma vypravěče je čtenářům umožněno nahlédnout do jeho nitra a odhalit vnitřní motivace jeho činů. Tato skutečnost je klíčová z toho důvodu, aby Škvorecký mohl zobrazit rozpor mezi jednáním a myšlením postavy Dannyho. Tématem, které si Danny nese, je tedy prožitek jedince žijícího v totalitní společnosti, který nutně musí rozlišovat to co smí říkat, a to co ve skutečnosti prožívá. Prostřednictvím této postavy se autor vysmívá absurditě autoritativních struktur a ideologických systémů.

3.1.3 Vztahy k ostatním postavám

Vzhledem k satirickému zaměření románu jsou postavy vystupující v díle zjednodušeny na karikatury a jsou zachyceny pouze epizodicky bez psychologického zpracování. Vůdčím představitelem vojenského prostředí je major Borovička zvaný Malinkatý d'ábel. Hlavní motivací jeho chování není ani tak ideologické přesvědčení, jako spíše snaha zbavit se svého komplexu méněcennosti, kterým trpí kvůli svému malému vzrůstu, prostřednictvím svého

⁶¹ Tamtéž, str. 46.

⁶² Tamtéž, str. 78.

⁶³ Tamtéž, str. 144.

⁶⁴ Tamtéž, str. 55.

vysokého postavení ve vojenské hierarchii, které mu umožňuje uplatňovat svou moc a ponižovat podřízené. Pedantským způsobem lpí na stoprocentním plnění vojenských povinností a dodržování veškerých pravidel. Škvorecký záměrně užívá kontrastu mezi mocenskou pozicí a fyzickým vzhledem postavy.⁶⁵ V opozici k přísnému majoru Borovičkovi je postaven idealistický poručík Prouza, který se ve styku s vojáky snaží působit lidsky a přátelsky. Možná za to může i jeho minulost, kdy byl nadšen pro katechismus stejně jako nyní pro vojenskou pedagogiku, která je silně ovlivněna marxismem. Skutečnost, že náboženství a komunismus se od podstaty vzájemně vylučují, působí značně ironicky. Při svém počínání se poručík Prouza řídí radami majora Kondráče, který se často ozývá v jeho nitru v podobě vnitřního hlasu. Ze strany vojáků se však setkává s ignorancí, nezájmem a nepochopením. Jeho směšnost spočívá v tom, že nedokázal poznat marnost svého úsilí vstřípit vojákům ideologické myšlení. Tématem, které si tato postava nese, je tedy střet teoretických předpokladů s realitou. Z tohoto rozporu vyplývá, že ideologická zobecnění nelze aplikovat ve skutečném životě. *Nešťastný poručík pocítil zdravou chuť všechny ty nemyté povaleče pořádně zpérovat, křivonohého desátníka předvést k veliteli a celé rotě vymoci zaražení vycházek, ale pedagogický blud ho opět obloudil. Nyní, když upevnil svou autoritu a dal vojákům najevo, jak je pevný a rozhodný, je načase soudružsky s nimi pohovořit. Nemine ho jistě jejich sympatie, ne-li přímo vojenská láska.*⁶⁶ Zajímavou postavou je také rotný Maňas, který působí rovněž jako komická figurka. Jedná se o vzorného kulturního pracovníka a vojáka, který však vojenskou službu zvládal pouze teoreticky, neboť když se téměř na konci vojny ocitl poprvé uvnitř tanku, tak v důsledku své nezkušenosti a nešikovnosti ohrozil životy všech přítomných. Škvorecký tedy parodickým způsobem zesměšňuje představitele armádního prostředí a stoupence komunistického režimu.

V románu vystupují dvě ženské postavy, s nimiž Danny udržuje intimní vztah. Jedná se o Ludmilu Neumannovou-Hertlovou přezdívanou Lizetka a Janu Pinkasovou, manželku nadporučíka Pinkase. Obě jsou vdané, ale pouze Lizetka zachovává manželskou věrnost. Důvodem odmítání milostného aktu s Dannym však není láska k manželovi, ale údajně křesťanská víra, která jí nedovoluje hřešit. Její role nedostupné krásky, které lichotí pozornost mužů a jež si se svými ctiteli jenom pohrává, v mnoha rysech připomíná postavu Ireny, kterou známe z románu Zbabělci a z Prima sezóny. Kontrastně vůči ní působí postava Janinky Pinkasové, mladé důstojnické paničky, která je zanedbávaná od manžela a svůj fádň život si zpestřuje milostnými vztahy, které navazuje s vojáky základní služby.

⁶⁵ TRENSKY. *Josef Škvorecký*. 1995, str. 46.

⁶⁶ ŠKVORECKÝ. *Tankový prapor*. 2018, str. 75.

3.2 Předběžný závěr

Základním tématem románu je neúspěšná snaha představitelů komunistického režimu ideologicky ovlivnit postoje, zvyky a hodnotové vědomí obyvatel Československa v době po komunistickém puči v roce 1948. Konkrétně je v díle zobrazena reakce vojáků na marné úsilí vojenských velitelů a ideologů vštípit jim socialistickou morálku a marxistické představy o světě. Pokud budeme vnímat vojenské prostředí jako mikrokosmos civilní společnosti v období vlády komunistického režimu, můžeme tvrdit, že Škvorecký se snažil zobrazit, jakými způsoby se přirozený svět brání odlidštěným mechanismům totalitní moci. Dalším tématem románu je tedy střet mezi přirozeným světem reprezentovaným vojáky základní služby a umělým světem armádního establishmentu, který je charakterizován postavami vojenských velitelů. Tento rozpor se projevuje i v jazykové rovině, kdy Škvorecký staví do kontrastu expresivní jazyk vojáků vyznačující se slangovými a vulgárními výrazy a strojené vyjadřování důstojníků používajících vyprázdňené politické a vojenské fráze.

Rotný Danny Smiřický se zpočátku projevuje jako aktivní ve snaze ovlivnit jednání ostatních členů osádky tanku. Činí tak z toho důvodu, že se obává postihů ze strany nadřízených. Jeho jednání se proměňuje v závislosti na tom, v jakém prostředí se aktuálně nachází. Zatímco v přítomnosti vojenských velitelů usiluje o to, aby vypadal jako spolehlivý velitel tanku, před ostatními vojáky dává najevo své pohrdání absurdní vojenskou disciplínou. Tato skutečnost se projevuje i v oblasti promluvy, a to na základě promyšlené volby jazykových prostředků v konkrétních situacích. Z toho vyplývá, že Škvorecký záměrně vytvořil postavu deheroizovanou, což se projevuje právě v Dannyho opatrném jednání, které je vedeno snahou neohrozit svůj kádrový posudek. Zvýrazněním mimetické dimenze autor akcentuje autentičnost této postavy. Přestože navenek se Danny snaží přizpůsobit a vycházet dobře s oběma stranami, vnitřně je mu cizí jak svět důstojníků, tak i svět obyčejných vojáků. Odlišuje se od nich svým společenským zázemím, vzděláním i chováním. Vyskytuje se tedy rozpor mezi jednáním a myšlením postavy Dannyho. V rovině promluvy je tento rozpor zobrazen, např. prostřednictvím pásma vypravěče nebo využitím polopřímé řeči. V epizodě, v jejímž rámci probíhají zkoušky FO (Fučíkova odznaku), jsou Dannyho reakce pasivní, stylizuje se do role pozorovatele a do situace zasáhne až poté, když je svým nadřízeným přímo vyzván. V této scéně do popředí vystupují konkrétní lidové postavy a je tematizována neschopnost vojáků pochopit abstraktní ideologické koncepty děl. Škvorecký se tímto ironickým způsobem vyrovnává s doktrínou socialistického realismu.

Dannyho chování prochází určitým vývojem. Zpočátku jedná v souladu s vypravěčovým počátečním tvrzením o tom, že byl „bojácny, a proto svědomitý“. V průběhu

děje však jeho aktivita slábne, a později se dokonce jako jediný odváží odporovat majoru Borovičkovi. V následující epizodě poruší vojenský řád tím, že si opatří falešnou propustku a odjede do Prahy za Lizetkou. Po návratu na vojnu jeho podvod nevyjde najevo, což do jisté míry poukazuje na nefunkčnost vojenského systému a postupný rozklad vojenské kázně. Ve srovnání s civilním životem je hra na vojenský výcvik pojímána jako fraška, kterou až na malé výjimky z řad důstojníků nikdo nebere vážně.⁶⁷ Klíčovým tématem, které si nese postava Dannyho, je prožitek jedince žijícího v totalitní společnosti. Škvorecký se prostřednictvím této postavy vysmívá absurditě autoritativních struktur a ideologických dogmat.

⁶⁷ KOSKOVÁ. *Škvorecký*. 2004, str. 62.

Závěr

V této části textu se budeme věnovat podobnostem a rozdílům v utváření postavy Dannyho Smiřického v analyzovaných románech. Nejprve se zaměříme na srovnání Zbabělců a Prima sezóny, neboť se domníváme, že v těchto dvou románech je podobnost Dannyho postavy výraznější než v případě Tankového praporu. Prvním společným rysem je vyprávěcí perspektiva (ich-forma, homodiegetický vypravěč). Škvorecký záměrně zvolil subjektivizační techniku zpřítomňování, aby u čtenáře vyvolal dojem autentičnosti. Osobní perspektiva mladého vypravěče má ale pokaždé jinou funkci. Zatímco ve Zbabělcích se jejím prostřednictvím odkrývá pokrytectví dospělých, v Prima sezóně je akcentováno idylické a bezstarostné vidění světa. Tato skutečnost souvisí s tím, že účel Dannyho postavy se v každém románu liší. Ve Zbabělcích dochází ke konfrontaci skutečnosti a mytizovaného obrazu velkého okamžiku českých dějin 20. století. Dannyho funkce je tedy společenskokritická a demytizační. Prima sezóna je poetickou oslavou mládí, lásky a jazzu. Škvorecký chtěl prostřednictvím Dannyho postavy nostalgicky zavzpomínat na dobu svého mládí. Ve Zbabělcích postava Dannyho vyjadřuje odpor vůči patetickým frázím a velkým gestům, která často bývají základem ideologických systémů. Prima sezóna se zaměřuje na zobrazení světa Dannyho přátel, v němž nedochází ke zneužití velkých slov, neboť se zde nevyskytují fráze ani abstraktní zobecnění. Zbabělci vyvolávají ve čtenáři dojem bezprostřední přítomnosti vypravěče v ději, Prima sezóna opakovaně zdůrazňuje časový odstup od událostí vracejícími se komentáři. Co se týče časoprostoru, ten se zdá být v obou dílech shodný, neboť příběhy se odehrávají v období druhé světové války ve městě Kostelec (inspirovaném autorovým rodným Náchodem), nicméně v Prima sezóně je prostředí fikčního světa vytvářeno více idylicky, což koresponduje s tematickým zaměřením díla. Na základě výše zmíněných faktů tedy docházíme k závěru, že postava Dannyho v Prima sezóně je mnohem jednodušší než ve Zbabělcích. Danny Smiřický sice vykazuje shodné rysy, ale jeho charakter zde není tolik propracován jako v případě románu Zbabělci. To pravděpodobně souvisí i s tím, že Prima sezóna se skládá z jednotlivých povídek, ve kterých se opakují stejné narativní postupy a jejichž strukturní schéma je anekdotické. Dannyho jednání je tedy určitým způsobem omezené. Dalším společným rysem je, že v obou románech vystupují stejné postavy (Dannyho přátelé, některé dívčí postavy).

Nyní přejdeme ke srovnání Zbabělců, Prima sezóny a Tankového praporu. Výrazným rozdílem mezi těmito romány je zvolená narativní technika vypravěče (v Tankovém praporu ve 3. osobě). Zvolená objektivizační technika zpřítomňování bezpochyby přispívá k oslabení dojmu autentičnosti, a v konečném důsledku i k omezení významu Dannyho postavy. Zatímco ve Zbabělcích je s příchodem Rudé armády naznačen směr, jakým se bude vyvíjet česká

společnost, v Tankovém praporu, který se odehrává na počátku padesátých let, Dannyho sociální vrstva již definitivně ztratila svou dominantní roli ve společnosti, která jí náležela před válkou. S nastolením totalitních poměrů úzce souvisí i změna v Dannyho jednání, neboť jako intelektuál buržoazního původu se stal opatrnějším a pasivnějším. Je tedy zřejmé, že postava Dannyho se v průběhu románů vyvíjí. Tato skutečnost se projevuje i v potlačení motivu jazzu (metafora svobodného, ničím neomezovaného života), který byl ve Zbabělcích a Prima sezóně velmi podstatný. Zároveň se v Tankovém praporu nevyskytují ani náboženské motivy, které se objevovaly v předcházejících dílech (zejména v Prima sezóně). Společným tématem všech analyzovaných románů se stává rozpor mezi přirozeností lidské povahy a abstraktními systémy, ať už se jedná o ty ideologické, nebo náboženské. Danny se navenek přizpůsobuje, vnitřně si však zachovává svobodnou mysl nespoutanou ideologickými doktrínami a náboženskými dogmaty. S tím také souvisí snaha o deheroizaci postavy Dannyho, kterou můžeme vnímat jako autorovu reakci na typické hrdiny oficiální poválečné literatury. Docházíme k závěru, že postava Dannyho Smiřického je v každém z analyzovaných děl specifickou jednotlivinou, což závisí především na funkci, kterou v textu má a na konkrétním tematickém zaměření díla. Nicméně společným charakteristickým rysem Dannyho postavy zůstává skeptický postoj ke všem velkým idejím a přístup k životu založený na zdravém rozumu. Z toho vyplývá, že hodnotové vnímání hlavní postavy se nemění.

Ve Škvoreckého dílech se často objevuje nedostupný objekt Dannyho milostné touhy (ve Zbabělcích a Prima sezóně postava Ireny, v Tankovém praporu postava Lizetky). Dalším společným znakem analyzovaných románů je to, že některé postavy jsou na základě použití figur ironie a nadsázky záměrně zkarikovány. Týká se to zejména předních občanů maloměsta a Rusů (Zbabělci), nacistů (Prima sezóna) a důstojníků (Tankový prapor). Tímto satirickým způsobem se Škvorecký často vyrovnává s autoritativními představiteli ideologických systémů a jejich posluhovači.

Co se týče jazykové stránky románů Zbabělci a Prima sezóna, Škvorecký prostřednictvím literární stylizace vytváří slang protektorátní mládeže. Osobité vyjadřování Dannyho a jeho přátel se výrazně liší od způsobu vyjadřování příslušníků starší generace. V Tankovém praporu zase autor staví do kontrastu vulgární a slangové výrazy vojáků a strojené vyjadřování důstojníků charakterizované politickými a vojenskými frázemi. Z toho vyplývá, že literární stylizace má esteticky významnou funkci. Ve Zbabělcích akcentuje generační střet a v Tankovém praporu rozpor mezi realitou a umělým světem vojenského establishmentu.

Vliv historických událostí se stává konstantním prvkem ve Škvoreckého prózách (v Prima sezóně pouze okrajově, neboť autor se snažil o idylické ztvárnění světa mládeže). Vlastní

životní zkušenost ovlivnila Škvoreckého natolik, že se rozhodl vytvořit své literární alter ego, postavu Dannyho Smiřického. Prostřednictvím svého hrdiny se snažil vyjádřit autenticitu lidského prožitku a podat pravdivé svědectví o světě a životě jako takovém. Zároveň chtěl umožnit čtenářům, aby se mohli s takto vytvořenou postavou lépe identifikovat. Za tímto účelem došlo ke zvýraznění mimetické dimenze postavy ve všech analyzovaných románech.

Seznam použité literatury

Prameny

ŠKVORECKÝ, Josef. *Prima sezóna*. Voznice: Leda, 2019.

ŠKVORECKÝ, Josef. *Tankový prapor*. Voznice: Leda, 2018.

ŠKVORECKÝ, Josef. *Zbabělci*. Voznice: Leda, 2015.

Sekundární literatura

CHVATÍK, Květoslav. Velký vypravěč Josef Škvorecký. *Česká literatura* [online].

Československá Akademie Věd, 1991, 39(1), 41-54 [cit. 2023-06-23].

JANOUSEK, Pavel. *Přehledné dějiny české literatury 1945-1989*. Praha: Academia, 2012.
Literární řada.

KOSKOVÁ, Helena. *Škvorecký*. Praha: Literární akademie Soukromá vysoká škola Josefa Škvoreckého, 2004.

KUBÍČEK, Tomáš; HRABAL, Jiří a BÍLEK, Petr A. *Naratologie: strukturální analýza vyprávění*. V Praze: Dauphin, 2013.

SUCHOMEL, Milan. *Literatura z času krize: šest pohledů na českou prózu 1957-1967*. Brno: Atlantis, 1992.

ŠKVORECKÝ, Josef; HAUSENBLAS, Ondřej a JUSTL, Vladimír (ed.). *Neuilly a jiné příběhy*. Praha: Železný, 1996.

ŠKVORECKÝ, Josef; SALIVAROVÁ, Zdena; DUŠKOVÁ, Ludmila a PLESKOTOVÁ, Petra (ed.). *Samožerbach*. Druhé, doplněné vydání. Praha: Panorama, 1991.

TRENSKY, Paul I. *Josef Škvorecký*. Jinočany: H & H, 1995.

